M.455 (efter Lutteman II).
Sigfrid Svensson
FOLKLIVSARKIVET LUND
I. I.

FABRIKSMÄRKE.

N:o 806

M.455

Sommaren 1922

FOLKLIVSARKIVET LUND

Reseberättelse

för

tvenne månaders folkminnesundersökningar huvudsakligen i sydöstra Skåne — för Hyltén-Cavallius fonden.

En vecka har använts för avskrivning av Collectio Rönnbeciana och resten av veckan har resor företagits i Ingelstads och Järrestads härader, varvid följande socknar och orter besökts: Löderup, Borrby, Skillinge, Bolshög, Simris, Gladsax, Järrestad Ö. Tomarp, Ö. Herrestad, Tosterup, Ingelstorp och Käseberga.

Dessutom har också några upptecknings gjorts vid ett besök i Ö. Ljungby, N. Åsbo härad.

Sigfrid Svensson
fil. stud.

M. 455

Johannes Persson berättar

[Småbrukare i Skidsvrigs by, Ö. Ljungby. Inflyttad från Vedby socken. 64 år]

Veckoräkningen

Ja, se den där räkningen med veckorna på våren har jag nästan rent glömt bort. Hade jag haft en almenacka här av den gamla sorten kom jag kanske bättre ihåg det. Att man räknade bakvänges det minns jag och jag tror man började Kristi Stormäss, som var en torsdag. Det var den 14:de veckan. Så sa man att göken kommer i 10:de och går i den 9:de. Den 8:de veckan skulle allt vara i jorden. Men mer minns jag inte.

Väderleksmärkena

Frys det 40 martyrer frys det 40 nätter.

Frys det fastlagssöndag, frys det

FOLKLIVSARKIVET LUND

hela fastan.

Frys det vid Mårten blir det milt i jul. Har nu slagit in ett par år.

Fros det den 2:de nov. blev det långvarig vinter. De gamle sa: "Om Tobias får hatt" — om det frys så marken blir hård — "får den ligga till Frue-natt". Men det stämmer minsann inte alltid.

Om dimmorna gå mot solen blir det nederbörd. En gammal man sade så och det har jag själv gett akt på.

Naddan a — d. v. s. när det är kallt — komma 3 dagar före och 3 dagar efter Valborgsdag.

Hörsavinerna var det också kallt. De kommar för jag i slutet av april.

Om vid gamla Mickaeli, som var den 29. sept., en halmviska kunde blåsa bort av en sten, blev det dyr-tid. Men var det lugnt och stilla blev det ett bra år.

De gamle räknade väderleken efter juldagarna. Min far var alltid så nöjd

om solen Kyarsdagen sken så mycket att han kunde sadla en häst, för då skulle rågen bli bra inbärgad. Det var augusti. Själv lagt märke till det och står in.

Om Kyndelsmässan brukar det frysa. Men sen är det falskt att gå på isarna.

Om det är rimfrost om julen börjar det regna 6 månader därefter.

Regnar det Pebri Fäng, regnar det 6 veckor.

Om soten ellas [= glöder] på ett kärl blir det blåst. Det har känning av luften liksom sallet.

Korsmässan skall sås korn. Såld

Linet skall sås den 20 maj, den dagen är Desideria.

Om en höna hoppade upp i vagnen, när man spände för, var det oturt, men bra om katten hoppade upp.

FOLKLIVSARKIVET LUND

M.455

Om man mötte ett fruntimmer med tomma krus var det farligt, men bra med fulla.

Lyten

Att barn få lyte beror på mödrarna. En person i Klippan hade harskär. En havande kvinna fick se honom och blev skräckslagen och hennes barn fick också harskär.

För när man hade skjutit hasan skulle man skära läpparna av för samma orsaks skull.

Harskär kunde också barnet få genom att modern fick se en yxa som är inhuggen. För att det skulle förhindras skulle man ta yxan av och inte bli rädd.

När man fäller träd får man inte gå ifrån det, sen man börjat hugga på det. Får en havande kvinna syn på det så, får barnet harskär. Jag veten som sög ett halvhugget träd och hon högg omkull det. Men jag tror inte ja att något sådant är farligt, om inte kvinnan blir rädd. Och sedan hon gått halva tiden gör det nog ingenting.

Det var när vi bodde i Vedby Grannens hustru hade blivit skrämd när hon var med barnet, och det var skulden till att det nu skrek dagen igenom. Grannen bad mej hjälpa dej. Jag skulle gå bort till deras gård en kväll och han skulle laga att hans hustru kom att sitta framför fönstret och ge den lille di eller gatte som de säger. Jag skulle skrika till så att hon blev skrämd. Jag gjorde så och barnet blev bota.

Skäfer kan ett barn få om modern gått på kyrkogården och råkat trampa på ben. Och sån skäfer kunna inte läkarna bota.

Jag hörde talas om en gumma som gick till kyrkogården och tiggde lite ford och lånade ett ben. Så skulle hon ta 9 skeder vatten av en

FOLKLIVSARKIV LUND

bäck, som ett liktåg och en brudstaf gått över. Det skulle vara skött innan solen gick upp. Slog vattnet igenom benbiljan och gav kosen att dricka. Två gånger, både i ny och nå [=nedan]. – Vad hon gjorde med jorden minns jag inte.

Barn som hade skäfer skulle fördas runt omkring ett lik.

I närheten av Vedby kyrka bodde en skäferkvinna. Jag körde mjölkaskjutsen en tid och om morgnarna när jag skulle förbi där till mejeriet kunde jag knappt komma fram. Så många körande höllo där. Vad hon använde för botemedel vet jag inte, men att hon kunde hjälpa är säkert. Förmågan hade gått i arv från mor, dotter och dotterdotter.

Rackare

De som slaktade hästar kallades rackare eller vallackare, ja, de hade ett annat namn, men det minns jag inte. De var i mina pojkår. Var det en gammal häst som slaktades, gravdes han ner sedan man tagit huden och liket av istret. Rackaren var så att säga tillförordnad, gjorde vem som hälst det blev han utskriken. Han skulle också kastrera djuren.

Snapphanarna och Öxhelgingapräst

Snapphanarna tågo in Öxhelgingakyrka. Prästen och en del av församlingen tvingade hålla möte på en fäla [=hed]. De hade en sten som nattvardsbord, den kallas Altarstenen. Snapphanarna ville göra av med prästen. Denne började predika för dem och det slog dem så, att de bevekte dem och anföraren sa: "Ja vi följt dej hittills, vilja vi följa dej härefter också."

Gravar i Vedby

I Vedby finns det tre gravar på Elfdalens ägor över personer som blivit avrättade där. Det berättas att en dräng blev ihjälstucken i nacken med en kniv. De sade att det lyste så i förstugan, det skulle vara själve den onde, som var

framme. Tre personer var med om det. En fick 10 års fängelse och själve mördaren halshöggs och begrovs i en av gravarna.

Väskyttarna och ebbkjulet

Det var ett par väskyttar [=gårdfarihandlare från Västergötland] som riktigt blev skrämda. Folk hade samlats på en gång kulle. När de nägo väskyttarna komma tände de eld på ett hjul och lät det rulla emot dem. De blevo rädda och den ene sa: "Låt oss sjunga en gudaktig sång" och båda stämde upp: "Vår Gud är oss en väldig borg". Men den andre blev räddare och sa: "Ja, tax väldig han än är så springer jag."

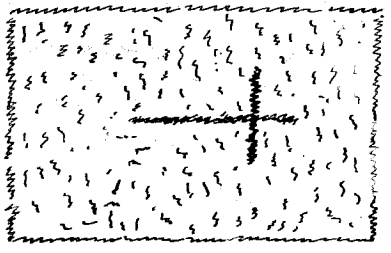
Odens jakt

Odens jakt var något farligt. Men någon har gjort så att han inte kan komma längre ner, än oxen bär oket och hästen selen. 11-2 är spöktiden. Det gör ingenting med spöken, om man bara inte klår sej på det, jag menar rör vid det.

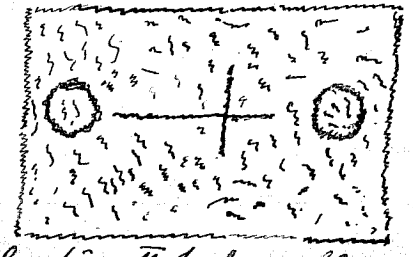
Arbetaren J. Åberg berättar.

[Arbetare vid Skånsviks limfabrik, Ö. Ljungby. 24 år]

Vid begravningar brukar man strö granris på vägen. Snöingen strör man bara ut det eller också lägger man det i mönster. De bruka se ut så här:

eller:

Det gjordes för att hedra den döde.

FOLKLIVSARKIVET LUND

M. 455

En man som brukade slakta blev budad till slakt. Men man tyckte att han var för gammal och därför fick han inte slakta utan endast hålla i rumpan. När man så stack kniven i grisen kom inget blod, man vänbade länge och vred om den ett par gånger, men förgäves. Till sist måste man lämna kniven åt gubben och be honom slakta. Efter en del tvekningar ville han göra detta. Han blåste i handen: **witsch**, innan han grep kniven. Stack så grisen och blodet kom. Han kunde mer än andra den gubben!

Vällingklockans sång

När jag var på Hjälmsklinds herregård [i Kellna socken] och tjänte brukade vi säga att vällingklockan sjöng:

Kom slinken, kom slunken,
Ta kniven, skär skänken, blå
välling, sur sill, bållhungar, kom in.

Jag har också hört andra vers:
Vannblanning, sur sill, vannblanning
sur sill, bållhungar, kom in, båll-
hungar kom in.

Och så ett tredje ställe:
Mjölvälling, sur sill, mjölvälling
sur sill, lådhungar kom in, låd-
hungar kom in.

Majvisan (allmän)

Vi hade en tid en musikkår i Ö. Ljungby och bland de stycken vi då inövade var också majvisan. Jag har kvar noterna men vet inte vem som skrivit dem, kanske någon av "Horkarna", en gammal musikerätt från Kellna. [anmexförs. till Ö. Ljungby]

Majvisan

FOLKLIVSARKIVET LUND

Fru Minni Åberg berättar.

[Gift med föreg. meddelare, 24 år]

Vad jag här har berättat har jag mestadels hört av min mor och mormor, som ännu leva. De äro, som vi säga här, riktigt fulla av påskäggsyslor. — Jag är född i Vallinge socken, sedan flyttade vi till Kellna, där jag bodde tills jag gifte mej och kom hit till Skidsvig.

Lycko- o. olycks dagar (att gå i tjänst)

Varje dag har sin betydelse, när man skall gå i tjänst. Min mor var mycket noga med det och varnade mej särskilt att börja en ny plats en onsdag. Hon säger att Måndag är mörks nog, Tisdag är tids nog, Onsdag är ont nog, Torsdag är torrt nog, Fredag är fritt nog, lördag är och går man i tjänst en Söndag kommer man att se spöke innan man flyttar.

I Tånga by, Vallinge, där jag är barn

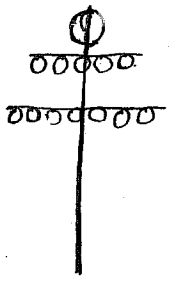
Majfirning "Tjunga för ägg"

född, tjöng man alltid maj. Pojkarna samlades, en hade harmonika, två buro äggkorgen, en hade hand om kassan, de övriga skulle bara tjunga. De började kl. 8 på kvällen och kunde hålla på ända till 5 på morgonen den 1:ste maj. För de högsjungna gåvorna hållde man till gille lördag eller söndag närmast efter, då varje pojke skulle bjuda en flicka. Om morgonen skulle vi ungar alltid se efter kvisten, som sångarna fäst i taket. Där hemma hade vi juppfak och där klände man in grenen på något sätt, annars fick man den i bakskägget. Fanns det inget annat grönt log man gran el. dyl. Utanför vårt vätte en stor buskonskäck, där man bröt grenen.

Majstång

Jag var en tid i Mätinge i V. Karups socken. Vi gjorde majstång då. Alla flickorna skulle göra var sin krans, den som icke hade gjort någon fick inte vara med. Så klädde vi en stor stång med grönt och hängde kransarna på. Stången hade

överst en tor krans i toppen, sedan två tvärslår, där kransarna hängdes. Den såg ut ungefär så här:

Julkärven

Jag var på tröskning hos min farfar och stod uppe på tröskbordet och skar upp banden. Fick strängt tillsägelse av farfar att kasta ned de sista kärvarna, som fåglarna kommo upp, ty de skulle fåglarna ha till jul.

Vädurlekar måske

Om dimman drar mot sjön, blir det inte regn, men drar den till skogen kommer den igen om tre dagar.

Min bror hade vårtor överallt på fingrarna, så det var alldeles gräsligt att se. Min syster sa, att hon skulle ta bort dem. Hon tog en sytråd, slog lika många knutar på den som han hade vårtor och lade den under en sten. När tråden var upprutnad, var vårtorna borta. Men man får inte lov att titta till tråden under tiden.

Vårtor

FOLKMINNESARKIVET LUND

Jag själv hade fått en vårta på fingern. Efter min mors tillsägelse passade jag på att stjäla en ärta ur hennes ärtapåse, gick ner till en bäck — det skulle vara ett rinnande vatten — strök över vårtan med ärten tre gånger och doppade den varje gång i vattnet. Därefter kastade jag ärtan i vattnet och sa: "Jag sänker dej, min vårta." Jag glömde bort allihopa, tills jag senare en gång kom att tänka på vårtan. Men då var den borta.

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

Lyften

En havande kvinna får icke se en yxa, som sitter fasthuggen. Jag hade själv en gång huggit fast en yxa i en kubb. En gammal gumma, som fick se det, förbjöd mej häftigt. Jag svarade att jag inte kunde få av den, utan den fick sitta där tills min man kom hem. Hon bad mej då att jag skulle gömma kubben med yxan, så ingen skulle råka se den.

Jag hörde talas om kyrka som en barnvagn gick över foten på, när hon var havande. Barnet fick tårna förkrympta på samma fot.

Jag var på ett ställe och bakade, när jag var med Margit. De nybakade bröden hade lagts i min säng, och lakanet var ännu ganska varmt, när jag lade mej. När flickan föddes, var hon liksom skållad på ryggen. Mor fog då en gång, när vi bakade, ett bröd, som jag fick sitta på, och ett som hon lade i barnvagnen under Margit. Och flickan blev bra.

Jag visste inte att jag skulle bli mor, när jag en gång vid tvättstugan hörde i blodet och blev förfärligt rädd, när blodet sprutade ut. När jag sen förstod hur det var ställt med mej, ångrades jag över att barnet nog kom att få slaget. Mor lugnade mej då med att jag, om så skulle bli, bara borde ta och bränna barnets kläder, som det hade på sej, och ge det av askan. Men nu är Margit tre år gammal och ingenting har märkts. Det sådant kan ju komma senare också.

Man får icke uppkalla någon efter avlidna syskon. Min mormor kallade tre flickor i rad Bertha. Alla dog som små barn.

När ett barn döpes, skulle vattnet kastas ut i långt gräs, då skulle det få långt hår.

Göken

Man ropar på göken: När skall mitt bröllop stå. Så många gånger han ropar, så många år dröjer det. Jag gjorde det själv och hörde det två gånger och det slog in.

Hör man göken fastandes, dör man innan årets slut.

Lik

Står lik över söndagen, blir det snart lik igen.

Då två personer dött kort efter varandra, dör snart den tredje också. "Om de å ett, så blir två, blir de tre me."

Likskara

Den en likskara först möter, i den åldern blir det härnäst ett lik.

Den sista kärven

Den som sätter upp den sista neken, om den är udda på ett fält, säges aldrig bli gift.

När vi voro små, fingo vi inte hoppa över varandra, för då vätte vi inte.

M. 455

Olika personer berätta.

FOLKLIVSARKIVET. LUND

Gudmor

Vid dop skulle man köra fort från kyrkan, ju fortare ju bättre. En heder att vara gudmor. Länstolar kallas t. o. m. gudmorsstolar.

Målare S. Frid, Skidvig, Ö. Ljungby

[Uppfödd i Ö. Ljungby, 49 år. — Är mycket intresserad av hembygdsforskning och har lovat göra folkminnesinsamlingar och stå till tjänst vid förfrågningar.]

Gåtor

En fånge gick på vånge och hörde sju tungor sjunga ur en knoppelös hvundskalle. Svar: En fånge som på en vång gick förbi en hästaskalle — rackarna blgrova hästarna ute på vångarna — där en fågel byggt sitt bo, i vilket fanns sju sjungande ungar.

Har du mött någon i dag, som hade skinn under armen och

en panna att bära? – Nej! – men det har ju varenda människa.

D: o.

Fyra lappre lattra, två svarta fattra
ispen, vispen och en skorpion.
Svar: Fyra vagnshjul, två svarta hästar, piskan och kusken. [Vad ispen betydde visste inte meddelaren]

Nils-Erik Svensson, Skidsvig, Ö. Ljungby

[13 år. – Har hört gåtorna av sin mor.]

Trind och rund
spanna längt
kungens hästar kydde inte dra den.
Svar: Brunnen

D: o

Lille dingle
satt och pingle
hade pinne i ändan.
Svar: Äpplet

D: o

Maran
el.
varulv

Hur maror och varulvar komma till?

Ja, det är så pulet att jag knappt vill säga det. Men det blir så, om en moder på att föda tättare, kryper igenom en hästtahamn [= löfterbord]. Sådana mödrar finns det lyckligtvis inte nu, men ofta förr när fattiga och sånt otyg höllo hus i byggderna.

Arbetare Friberg, Källna

FOLKLIVSARKIVET LUND

Backstuga

Backstuga i Skidsvig, Ö. Ljungby

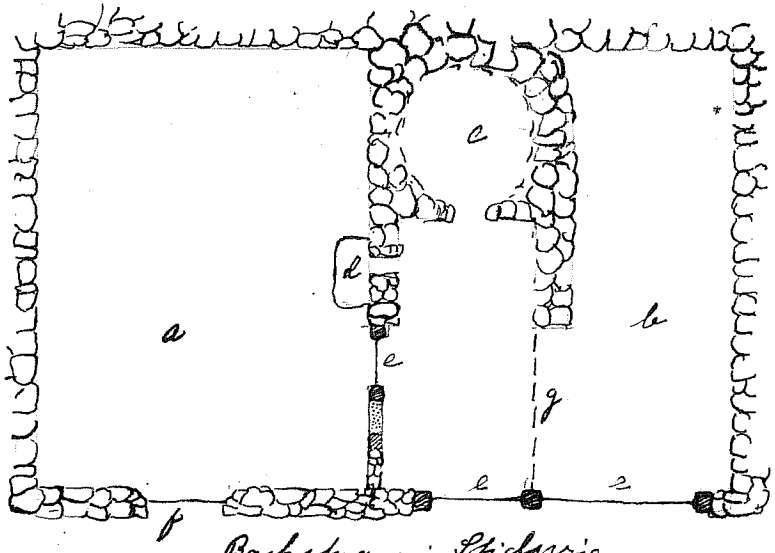
Av uppteknaren.

I Skidsvig, Ö. Ljungby, finnes vid ~~vägen~~ "gamla landsvägen" mellan Skidsvigs by och Rya två par backstugor. Den ena, som nu är fullständigt raserad, har utgjorts av två rum, kvar finns endast bakugnen i ena hörnet. Den andra, som ligger längre upp åt vägen, är oröd och användes som redskapshus.

Backstugan, vars grundplan vidstående Teckning visar, har ena långväggen fristående i linje med backens kant, de övriga väggarna äro inbyggda i backen.

Bostadsrummet (a) har loft, väggarna äro fyllda med lera och kalkade. Hela stugan har lergolv. Höjd från golv till loft 1,95 m. Logens väggar utan fyllnad. Framsidans höjd 1,80 m. Taket bekläds med halm, nyst. Gavlens

FOLKLIVSARKIVET LUND

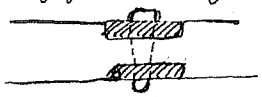
Backstuga i Skidsvig
Bottenplan
Skala 1:60

1 2 3 4 5 m.

gråsten stöpse lera och halm

a Bostadsrum
b Loge
c Bakugn
d Spis av en på sidan vänd järngryta
e Dörr
f Fönster
g. Ursprungligen antl skiljovägg av bräder, fr. typ kvar i ovanliggande ljälke

höjd 2,80 m. Taksporrarna tappade fast i den liggande bjälken.

Förening mellan sparre och bjälke.

Målaremästare G. Frid, Skåne-vig, 6. Ljungby, har meddelat att stugan byggts av hans mormors far, som hette Malmström och var soldat och deltog i 1814 års krig.

Den har bebotts inemot slutet av 1800-talet. LoftsprinGOR voro igenklistrade med en Hälsingborgs tidning från 1870.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Elna Hans Nils berättar

[Inka efter Hans Nilsson, som var husman på n:r 11 Hagestad, Löderup. Gumman bor i en stuga på Hagestads mosse, som hennes far haft fått och där hon är född och har bott hela sitt liv. 80 år]

Ramshögs stenar (Hagestad)

Om Ramshögs stenar [gånggrift på n:r 8 Hagestad] sa de, att en ryttare med guldsadel kom ridande om högfidskvällarna. Han red upp till gårdarna på n:r 8 Hagestad. Men far sa, att han hade aldrig sett något.

Man sa också, att en gammal kung blivit begrafven där.

Högeholms Klinkhög på Alberts hög (Hagestad)

De gamle tyckte alltid det var enligt [= förenat med risk] att gå förbi Alberts hög [gånggrift på n:r 14 Hagestad]. Min farfar sa, att de både bakade och annat, de hade rivit sönder en

M.455

gryssla [= grissla el. bäckgrisen] en gång och lagt upp den på kullen. Det var en man som lagade den till dem och lade den dit igen. Och då låg där sedan ett stycke bröd och de sa i basken, att det kunde gott ätas, för det var av bondens bästa råd.

Farfar sa också, att han hade sett dem dansa kring kullen. Det var tre par och kvinnorna hade varit klädda precis som de fine voro.

En gång firade folket i högen bröllop, sa farfar. Farfar var "högåsa" bonde under Hagestaborg. På den tiden var det trängsel mellan varje vång och över vägen gick "len" [= grindar]. Farfar såg brudafölget komma fram på vägen. Men de kunde inte öppna den och bruden blev så ledsen så hon grät. Jag tänkte, jag går bort och öppnar, sa farfar. Och de kastade en liten kryllspån till mej, sa han. Men han tog inte upp den, men folk talade om för honom att hade han gjort det hade den blivit till pengar. Då hade jag kunnat varit rik nu, sa han.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Kyrkokåla (Hagestad)

Om Kyrkokåla. De gamle sa, att en kyrka stenkist där, därför att någon byggelse bedrivit där. Förr en stor vattendamm. I mitten välvde vattnet omkring en påle. Jag har själv sett det, jag kan se framför mej hur det välvde i rundning. De sa att det var spetsen av klocketornet.

Väderleksmärken

Regnar det 40 martyrer, regnar det 40 dagar.

Petri Kattled, då var den värsta vintern gången.

Gregor, då skulle svinen kunna föda sig själva, för då föddes det lika mycket ovan som under jord.

Den tredje torsdagen i Tor- det var marsmånad — sa de gamle, skulle ljusastaken ut och madatten [måltidsöre

kvällsmaten] in. Då börjar dagen bli lång.

Fryser det Frocnatt [=vårfru] fryser det fyra och fjugo nätter däreftet.

Korsmässan komma malorna och så är det väl också en korsmässa om höstes, de de skola resa.

När Erik ger vippe, ger Ola bröd.

Regnar det Jfsovaredagen regnar det sju veckor däreftet.

Petri Täng bryter alla Täng.

Påskveckan

Blåmåndag och videtisdag skulle de tvätta. Så kom skänskeltorsdag. Skärtorsdag skulle de inte skôla något för trolleri. Så långfredag och påskatôdag.

Påskägg

Rullekämpar [=påskägg] vôro åtminstone vanliga i mina föräldrars tid.

Sådd

Valborgsafton skulle man så grönsaker och sätta lökar för att de skulle komma att gro bra

Majfirning

De sjöngo majvisan och psalmer också förresten, när de kunnat ~~lära barnen att de gro ôn för~~ ~~dåren~~. Det skulle vara så härligt. Sen ställde de till ett gille för vad de fått valborgsafton. De voro så glada för vintern var överstånden och sommaren var kommen. [Se vidare nid. 94.]

FOLKLIVSARKIVET LUND

Julbakning

De skulle baka så mycket för till jul. Drängar och pigor skulle ha julamat. Somliga gav dem mat till påska också. Så många lösen jag haft som gånat, ha de fått julamat, ett par fina bröd och kött. Fröskemannen var där alltid och spisade julafton och fick julamat.

Julriggare

När jag gånade till Per Svens [N:r 11 Hagestad] kunde vi baka ett par fat stora bakningar och den ena gick med till riggarna. Kvinnan stod sejnte att skära mat utan mannen måste hjälpa henne.

Thomas

På Thomas skulle man varken baka eller brygga, för då blev det surt. Det var ju inte annat än passacher.

Bak

Kvinnorna skulle vara arga för att brödet skulle bli grant.

Ett stort fårfat med kött skulle stå inne på bordet hela julen. Man fick inte äta av det förrän trettondagsafton, då var julen slut.

Barnsängskvinna

När en barnsängskvinna går bort är det inte dessamma som när en vanlig människa bigger på sin sotsäng. Blevo de inte förlösta skulle de ha barnkläder med hintyg och svepning med sig i kistan.

Pestkyrkogård (Löderups)

När någon förkortade sitt liv skulle han inte begravas i kristen jord, som de sa, utan på pestkyrkogården borta i Löderup på Fästan. Likaså tik som flölo i land vid strandningar.

Likbår

Likbåret i min tid bar de de döde på likbår till kyrkan. Två likbårar hängde i vapenhuset [vapenhuset] Hagestads på den ena sidan närmast tillåt, Löderups på den andra.

Tavlor med den dödes namn och ålder hängdes upp i kyrkan på väggen över var och ens stol. Det var tavlor med svarta ramar och svarta blommor i krans. De hängde där ända till kyrkan revs ned [härmed åsyftas ombyggningen med korsarmar av Löderups kyrka 1861-62.]. Det var bara de rike, som kunde hänga upp sådana, inga medelmåttiga. Den sista som jag minns en sådan tavla hängdes upp över var Per Esbjörns Anders.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Lärare Lindkvist i Käseberga berättar

[Fd. Folkskollärare på Käseberga fiskläge. Född i Ingelstorps s:n. Efter slutad utbildning kom han hit och har sedan verkats här alltjämt — 69 år.]

Väderleksmärken, sådd etc.

Blasius, man sa Sant Bles, både man en halmvisska på en sten. Om de blåste av kunde man låta den ligga för då blev det foder nog. Blev den liggande skulle man ta den in för då ~~för då~~ behövdes den och mer till d. v. s. det blev en sen höst.

Om Peter Katt sa man att Per med den hete stenen töade lika mycket nedifrån som ovan jord.

Den 16. april, Patrik, skulle man så ärter, de skulle paddra [ungefär= fällande slungas omkring] omkring tillsammans med Patrik.

Svalorna kom den ena mässan och reste den andra.

Bruna bönor skulle sås Beda, ~~den~~ var den 27. maj.

Regnar det Ljus sovare-dagen blir det en våt höst.

Med Sankt Olofs krok menade man att det var den delen, den kroken av året då det var störst och fattigt, därför att den gamla grödan då var slut och det var innan den nya kunde begagnas. Det var den fattigaste tiden.

Man skulle hugga råg den 10. augusti, det var S:t Lars dagen. [?]

Man skulle så råg mellan mässorna: Morsmässan och Korsmässan. Det var den 8. sept. — den 14 september.

När Erik ger ax, ger Olof bröd.

Michael, ju värre det blåste, ju dyrare blev säden, ju lugnare det var, ju billigare blev den.

Gammal sägen att Mårten Luther

födddes den 10. november och blev döpt dagen därefter.

Andreas säger man ännu: När Anders slaskar, skall julen väsha.

Samma väderlek hela september som Egidii dag, som var den 1. september.

När röken slås ned blir det snart regn.

Kreaturen föras på bete.

När kreaturen skulle föras ut på bete, brukade far skriva ett kors i skammeln [= tröskel] när man ledde dem ut från stallet.

Åkrarna sås

Min far brukade också när åkern skulle sås, rita ett kors med kniven i den hörna, där sädden började - det vi-rodde ju på vinden - och sätta kniven i mitten av korset, där fick den sitta un-der sädden. Ett år glömde han kniven. Vi fann igen den sen. Men det var sista gången han gjorde det där.

Dragarna förnjas.

När en häst eller oxe skulle förnjas d. v. s. när den skulle läras att dra skulle den körande ha vantar på sej den första timmen, hur väderleken än var. Det brukade man däremma, när jag var pojke, och det skulle vara för att inte krea-turen skulle bli ömma. Däremma hade vi en hingst och en oxe som gick i par.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Majeldar

Onsdagskvällen innan Kristi Himmelsfärdsdag skulle man ha majeldar. Det var en fjärtunna eller riskvistar som brändes. Majeldar tändes [illegible] kåeppe på åsen [Kåseberga-åsen] Till de senare åren.

Majfirning. Gymsa för ägg.

Inte förrän senare - 50 år sedan eller så där - ha de börjat gjunga maj. Förut gjöng pojkarna pingstaftn - pojkarna, det var dem i konfirmations-åldern - och drängarna midsom-

FOLKLIVSARKIVET LUND

marafton — drängarna voro de äldre —. De sjöngo för ägg, ja, på somliga ställen fick de pengar. Vid alla tillfällena sjöngo de majvisan. Längre tillbaka i tiden, i min barndom och deras förinnan, hade drängarnarna byspelmannen med sig. Vanligtvis hade pojkarna gille annandag pingst och drängarna närmaste lördag efter midsommar.

Majvisa

Av majvisan kan jag endast ett par versar. Den började:

God afton om ni kemma är
maj är välkommen!
Förlåt oss, om vi väcka er!
Sommarn är så Gjuvlig för ungdomen.

Så kom efter flera andra versar:

Låt hönan giva ägg på fat
till

Och till sist:

Och Tacke, och tacke, det skall ni ha,
för gåvan den var ganska bra.

Men fick man ingenting, vilket dock sällan inträffade:

Ligg och sau (= sov) din gamle tuss
maj är välkommen!
Må kråkor och raunar hacka dejud.
Sommarn är så Gjuvlig för ungdomen.

Bad

Midsommarafton kunde man bada första gången. Vi brukade i Ingelstorp då. Alla människor skulle till sjön, så där var fullständig marknadsplats. Det vart sagt om någon ej hett, utan man badade huller om buller. Badade man för fick man klåda i huden, sa de.

Midsommarmajning

Midsommarafton stack man grönt — ofta gröbon — i takskäggets särskilt över förstugudörren. Ibland smyckades hela södra sidan av längan.

Slåtter o. skörd

Vid slåtter och skörd skulle de hugga gemensamt, så länge

M.455

FOLKLIVSARKIVET LUND

byahemmet var odelat. Sedan efter-
enskiftet hjälpte naboarna varandra.
Det var särskilt vid skörden. Till
sädeshörden behövdes inte ofta mer
än gårdens folk, för åkerfälten voro
inte så stora. Det var drängen
och tröskemannen, husmannen och
så far själv, i den ordningen skulle
de hugga. Skördefolket skulle vara
på halvt kyrkoklädda. Så litet som
möjligt ofta de få bliggamheten kun-
de skulle de ha på sej.

Fånga haren

Ja, man skulle fånga
haren, det sa man, när man bör-
jade hugga sista mon. Men det var
för att haren då inte hade någon-
stans att gömma sej.

Sien strykes

Man skulle alltid stryka
sien när man gick ifrån vången, om
också icke mer än en enda gång. Det
har jag själv varit med på. Jag frågade
efter, varför det var nödvändigt, och då
sa de, att det var för att den inte skulle
rosta.

Blasius (förbud)

Blasius, den 3. februari, skulle
man inte spinna och tröska. Man
skulle inte tröska, för att inte taket
skulle flyga av. Om man spann
ull fälldes fåren ullen. Man sa
något om det linna också, men det
minns jag inte. I mitt föräldrahem
ordnade man det så, att man då
~~fasten~~ kastade [= rände från skalar] sä-
den. Annars var det brukligt på
lördagarna. Men till Blasius tröskade
man lördagen före och väntade med kas-
tandet till den dagen. Högen med trös-
kad säd blev alltså så mycket större.
Detta iakttogs mycket noga.

Ale stenar (Käseberga)

Stenarna där uppe på åsen
skulle ha retts över en vikinga-
höfding som hetat Urbanus, där för kal-

las den Urbani grav. [Om denna skeppssättning på Kåseberga åsen se L. Et. Hörlin, Gamla seder och bruk s. 189]
Trakten var bebosmark tills för en hundra år sedan, stenarna låg på hedmark alltså, därför kallas de Hedstenar. De säga också att hövdingen skulle heta Ale, därför ha de fått namnet Alestenar.

Klosten (Glemminge)

Klosten

vard i lag med Hedstenar [se föreg.]. En jättekvinna skulle ha tagit stenen för att slå omkull Tostarps Black [tornet på Tosterups herresäte, Tosterup]. Någon säger att hon lade den i sin hårfläta, andra säga i sitt strumpeband. Nog av, bandet var starkt. När hon dängde till klyvdes stenen och båda halvorna föllo ned innan målet på det ställe, där de nu ligga. Det stämmer så till vida att man kan se Tosterup från åsen och linjen är utmärkt. En sägen berättar att den skulle kastats från Bornholm i samma syfte. Men det passar inte, dels inte med riktningen och dels kan inte Blacken ses från Bornholm.

FOLKMINNESARKIVET LUND

Pigan skulle ha drängens krunekossor färdiga till trettonafton. Fick hon inte det skulle de ofullbordade strumporna hängas på hennes kjol vid dansen trettondagen. Fast en sådan skam kunde inte komma i fråga.

Julotta

Alla skulle i julottan. När man körde från kyrkan var det fråga om att vara säker att köra. Man skulle köra i kapp hem. Den som kom först hem fick först inhöstat.

Slakt

Slakta gjorde man redan andra veckan i december.

Bryggd

Man hade två dags dricka: öl och vanligt dricka. Ölet rann den första halva dagen. Sedan spädde man mer vatten på. Och då blev

det vanligt dricka.

Julamat

Skolemästaren och soldaten el. dragonen skulle ha julamat, liksså Fröskemannen. Och så tiggarna. Det var ingen vanlig skiva utan ett halvt eller fredgidels bröd de fick.

Doppa i grytan

Julaftons middag skulle vi doppa i grytan. Då skulle vi ha mjukbröd. Det var en mängd kött, som kokades. Fettet, eller det som man säger, skummade av och hälldes i ett stort kar ovanpå skurna brödskivor. Sen sattes fatet på bordet och man åt kött till brödet. Det har jag varit med om många gånger.

Goaviåtta

Goaviåtta skulle ha julaftonsåmart vi åtu kvällsmat kastade man litet mat på golvet vid bordändan. Det var åt goaviåtta. Hon skulle ha litet öl också. Var de goda vänner med henne stodo de sej bra, voro de ovänner kunde de göra vad som hälst, det gick ändock galet, troddes det.

forts. sid

Ur "Collectio Rönnbeckiana"

Om "ibland gemene Man gående gammall allmän Tradition om något, som der å orten i gamla tider kan vara passerat."

Ingelstads-, Jerrestads-o. Albo härader

[Handskriftssamling på U. B., Lund. — Excerpering gjord av de uppgifter angående folkminnen, som finnas om Ingelstads-, Jerrestads-o. Albo härader och som inlämnats av prästerskapet som svar på till dem ställda undersökningar — i allmänhet från 1720-talet. Förklaringarna av härads- o. socknenamnens uppkomst, som stödja sig på tryckta källor, ha i regel ej lämnats.]

FOLKMINNESARKIVET LUND

M. 455

Löderups och Hörup

Löderups kh. Hörups kyrka

Antagas dock att Hörup och Svanby skohla wara de äldsta kyrkor i nejden och städt sen syndafloden som gemene man här för sägen, hwilket är wäl ett skiäkl til deras ålder, men dock i sig sjelfft både sant och osant; sant att de blifwit bygda efter ty sådan bära de alla som fallet och då blifwet bygda, men osant att ålder kan räcka så när till syndafloden, som wulgus menar.

Bornholms innewånare säges seglat och bjudt til Hörups kyrcka födt Thurk. fram och tilbaka efter önskan och att de lagt och nyttjat gbl. bro icke längt ifrån Hörups gvarn.

Både Löderups och Hörups kyrkor skohla som fablet går wara helgade S. Anna. Men ännu har jag ej kunnat komma öfwer något tilförlitligt bewis.

En fru som het Anna säges hafwa bygdt kyrkorna och skall bodt på Bolerup, Ingelstad eller någon här när intill mot norr belägen herregård.

Nog går nu wäg här ifrån Löderup förbi Gyllerups gatehus, som kallas Anna Stig, om man däraf med någon fasthet kan sluta att denna fru haft med kyrkobygnad här nedre att skaffa och ägt eller som läkare sägnd gådt denna wäg up och nedre.

Til closter kan hwarcken något tecken synas el. spörjas, men wist hafwer i Löderups Socken och Hagesta by warit fordom en ansenlig herregård, dåi en Wildman Jöns Hanne bodt som gifwet til prästens bord i Löderup en nälagiäfwa 5 st. hemman i Löderups by belägna, ett åkerstycke öster om kyrkan ett par wångar och 2 st. åkladrätter. [För Konung Christian III av Danmark upp

Jens Hanne (Hagestad)

vind

visades 1541 denne kungliga brev om Jens Lannes donation, dels utfördat av Erik Menved 1290, dels av Kristoffer II 1320. Kol. Rönb. XIII: 3 s.

Herregården som legat mitt i Hagesta by, som nu til ägor innehafwes af 3:ne rusthållare, hwilkas gårdar ännu kallas hofgårdarna.

Intet kan nu synas öfwer jorden af denna herregårds gambla häsligket, men när man gräfwer finnes stenmurars öfverlefwor och grundwalar.

En dam finns ock på norra sidan om gården som skolat warit herregården tilhörig och kallas Kåkladam.

Denne Wildman säges hafwa lagt marcheskiäll emellan Hagesta och Sandby och kallas kanne bröten der stenen ligger.

Löderups kyrcka skulle wara ämnad att byggas på södra sidan om Hagesta by mitt för den gård, som Ingeman Tyfeson nu bebor, hwarest en hög stora stenar ännu synas sammanförda.

Kyrkohöjden (Hagestad)

Elicest talas wäl om en kyrcka som skolat warit byggd neder mot sjön uppå förra marck och nunkit när 2 nyskon blefwet der wigda; nog har jag redt runnet och hördt det kallas Kyrkohohlan, men hwad man må hålla om berättelsen det lämnar jag til andras omdömen.

Jättens Vold (Käseberga)

Uppå Käseberga i wid hafstranden just mellan Löderups och Wallebergs socknar: som nu intet annat är än et fiskeleje, skal i gambla dagar hafwa bodt en jätte Vold i fork Voldemar: som waredt af trulkonst namnkunnig; denna har genom sin konst låtet föra tillsammans 19 à 20 mycket stora stenar til hed, icke långt ifrån Käseberga, och welat der göra sig et slott, draga hafswatnet omkring ägorna, och

FOLKLIVSARKIVET LUND

skall der tillbegynnelse wara giord med [prännes] skår, som wäret allenast ett spademåhl taget af des handtlangare. När han en gång war i fara at blifwa fasttagen, skriver han i wanden ett skepp och säger: Här är mitt skepp med tog och stänger up mine swenner och raske drängar och war derned strax i salvo uthe på sion.

Han har ock sin mor vid Kittebuske icke långt ifrån Ystad under wägen från Käseberga, för at marknadzfolcket at slå sig på blottade kroppar med en [korsa kiöpa,] hwarefter modern practicerat swartkonst boken ifrån honom at des ansleg icke sedermera gådt för sig.

Alle stenar (Käseberga)

Dessa stora stenar jämte hörde jag i förstone, wid min ankomst til denna orten, omtahlas såsom mycket märkwärdiga och at det skolat hwara skrefwet på någondera av stenarna

men ingen liknelse till bokstäfwer har jag på någon sten kunnat finna, ehuru noga jag der efter uthan åro stenarna aldeles sidena och plättalta, som annorstädes, både här nedre och uppe i landet, hwarest menigheten församblets at hålla ting i forna tider et. och som de gbl. grafställen finnes på sina orter omstängda.

Hans Kongl. Maj:t K. Carl den XI, gl. mem, har och behagat lese dessa stenar, såsom en märckwärdighet af denna orten, då Sal. Hr. Olof Aquilonius P & P. i Löderup [tillträdt 1659 död 1684] haft af samme store konung en nådig giäst, hafwande Sal. Aquilonius haft at fägna sig deraf at han waret en af de prester här i landet som warit af den nu högsal. konungen kända och med kongl. nåd ihog komne.

Icke långt ofwan för Tosterups herregård har i gbl. dagar legat ett

Jens Grim och prästen i Löder

slott hwarthil ännu mycket klara kwar-
märcken skönjas som den dag i dag
är kallas Vallen, hwarpå skall hafwa
bott en herreman vid namn Isgrim
som skolat warit så rik på krigs-
folk at hans hop räckt 4 man högt
ifrån des slott til Ystad, så att när
de första hafwa warit framme, hafwa
de sidste syckt ut hemman ifrån, och
brukat sin makt til hwarje handlags
dess grannars och almogens betryck samt
hwarje kända ofwerwåldz företagande
En gång händer sig at han låter
borttaga Lodenups lyss få-hjord, som
gick i bet wid en ort som kallas Grim-
hög, hwarföre presten annodad af
sine socknemän banfäster denna
herreman, hwilcket band icke förr
skare gäller Isgrim, än at han skickar
en hop bönder från Hammars by at
slå ihjäl presten, hwilkenhäraf
underrättad flyr in i kyrckan, iklä-
dandes sig hela mässeskruden, en-
Tingen at dermed blidka el. skrämma
denne utsände förgrymmade hopen.
De arbeta först up wapenhusdörren,
hugga sedan och bryta på kyrckodörren, hwiraf wackra märcken ännu i dag äro för hwars mans ögon, och när presten märcker att de snart skulle få dörren öpnad, låter han den sielf up lämnandes sig i deras händer då de togo honom för hufwudet kasta honom på en sten, som står upprest på ena sidan wid kyrckodörren och der til at göra processen kort halshugga honom. Blodet sägs skohla ha sprutt kringstänckt på dörren och omkring stenen i mannaminne men blefwet sedermera afflutet och öfwerstruket så, så at nu ej äro flere tecken til denna handel än sönderhuggna kyrckodörren och stenen som de gjordt til stupestock.

Det sägs att denne Isgrim skohlat warit en landzherre i Drot-

ning Margaretas tid och må de Danske Chrönicker denna sak icke förtegat fast jag i hastighet icke har någon för handen at följa.

Herremannen med de många wiren (Höm.)

Härtil må läggas, på det at någon saga må vara för Hörups socken:

At fordom bodt på Fyllerups gård en herreman, som warit mycket rik, som på annan egendom så ock på win, af hwilcket lag han ägt 12 fargalter, med hwar fargalt 12 sowin och med hwar so 12 grisar, som giör tillsammans en tämmelig stor summa, särdeles om de skulle födas med spannemål ofwer wintren. Men på den tiden låter här warit öfwerflödig skog och ollongrant åhr, efter gambla dagars mo så högt beprisade förmohner och härlighet.

[Uppgifterna äro ant. lämnade av Nicolaus Östman, som är den nyligen upptagne kyrkoherden i en samtidigt upprättad tabula pastoris. Han kom tillämbetet 1726]

XIII:3:180

St. Köpinge

Hur Köping fått sitt namn

2do Hwaraf Sochnen har fått sitt namn. 2 Befinnes äfven av ofvanämnda Disputation [med denna inscription Scaniæ antiqua hällen ob Præsidio Excellentissimi beatæ memoriæ Prof. Andreæ Stobæi] att ----- detta runmet i fordom tid har warit såsom en liten Köpstad hwarest marknaden och handell har brukats. Detta berättas äfven och af åtskilliga ännu här i byen och Sochnen lefwande gamble män som detta av sina fäder inhämtat. Elgest åre här i byen och några må rudera, som härom witna såsom några stumpar stengator och en wid plan mitt i byen, som skolat warit torg.

Salig Nilses kapell (Kabusa)

8no Om i Sochnen finnes några gambla rudera af Kyrkior, Kloster eller Herregårdar? Inga sådana rudera

finnes här utan ett, näml. at i gamla Tvider har vid Cabusa här i Socknen stådt ett Capell, derest stenar ännu till Tecken ligger omkring, hwilken plats blef i påsttiden åhr 1712 ånyo för dem som då der i bygen afsomnade, invigt och kallas Salig Nils Capell för den drångens skull, hwilken samma gång derstädes först blef begrafwen och heet Nils. Blef och eodem anno i Påsttiden derstäder begrafne 15 döde.

11mo Omwibland gemene Man går någon gamall allmän Tradition om något, som der å orten i gambla Tvider kan wara passerat? De gamla ålderstegne Socknens Män berättas, såsom de det af sina Fäder inhämtat, om en Hög eller Trinn Kulle belägen wid N:o 2 i Stora Kiöpinge, at under denna hög har man i gamla tvider bleswet warse särdeles mot jule högtider, hwa-

FOLKLIVSARKIVET LUND

der icke allenast warit många Tända ljus, som gifwit ifrån sig ganska klart Skien, utan man och hördt, der inne lika som åthskilliga slag Instrumenters Music, samt Dantz och springande.

Eljest är en Trinn Kulle belägen wid Kiöpinge Mölla, som kallas Gjordzhög; af hwilken då för några wekor sedan Tog gruss at kiöra till fyllnad uti Mölledamen, man har uti samma hög befunnit åthskilleliga stora och mycket långa Människioben, fast större än något Menniskio-been skulle tjenas någonsin kunna waret; Befunnos i lika måtto stora stenar sammanhäftade lika såsom en lick kista med bota af slätt sten samt lika som huggna kramper i hörnen på kistan åfwen och af sten, denne räkte innunder hela högen wäl 18 el. 20 Alnar längt; men alt blef lemnat

Gjordzhög (Kiöpinge)

uti roo och jord igen jådrolgt.
Kiöpinge den 31 Maii ct:o 1729
Joh. S. Alsing
[Styvson till kyrkoherden i Köpinge som hade dött s. å.]
XIII : 2 : 311

Bolshög

Af en 80 åhrs gammal man berättas: Att öster ut ifrån kÿrkian hwarest några må högar finnas skolat i fordna tider stådt en liiten bÿ, som hetat Boolshög, och strax därwid på en annan hög skolat stådt ett Tingshuus, hwarof samme backe skall än hos behållet sit namn och kallas Tingshuus backen. Skulle altså Kÿrkian, som sedermera blef bygd af bÿn Boolshög fådt sit namn Bolshög som det nu skrifves.
Wälby d. 10 juni 1729 J. S. Holbeck
XIII : 3 : 309 [Präst här 1712-1734]

Benestad och Öfraby

------ Petter Christenson, Kristian IV
hwilcken war i Nedraby Pastor meden
Hr Magnus Johannes lefde; och skall
han hafwa bekommit Öfraby Pastorat
till sitt på ett sådant sätt: Konung
Christian den 4:de kom af en händelse
resandes genom Nedraby och tog in uti
Prästegården till Hr Petter Christenson
hwilcken strax skall hafwa tagit
fram en Silfwerkanna med watten
at skiänckia kononom med, och då
konungen det smakade, frågade hen
hwi han fägnade konom med watten.
Hr. Petter swarade: Mitt Pastorat är så
litet, at ieg nu kan hwarcken hafwa
Öhl eller bränewin. Derpå sade igen
Konungen: Huru hafwer I tå kun-
nat förmå Eder en Silfwerkanna? Den
hafwer ieg ifrå efter min Sal. Fahr,
swarade Hr Petter. Sedan skall Konung-
en till slut i enseende till hans Supplk

cation, gifwit honom Öfraby Pastorat med ett sådant wilkor, att så snart Hr Magnus dödde i Öfraby skulle han hafwa hans Pastorat till sitt. Därtill med skall han och hafwa skiänkt honom och alla hans efterkommelse den fästegrund, som ligger i Nedraby, den han bebodt - af en liicksteen i Nedraby pöfalna Kyrkia, däräst han ligger begrafwen och står beskrifwit at han dödde Anno 1635

XIII: 3: 344, 345

Cimbris o. Nöbbelöf

Ibland gemene man går ingen gammal allmän Tradition om något som här å ortten i gamla tieder kan wara passerat

XIII: 3: 200

M. 455

Gladsax

Ingen annan Tradition ibland gemene man går här, än hwad som säges om Cronotiondens utkomst till Pastoratet, at Pastoren här tiädes, strax efter reformation warit mycket fattig, hwilken skolat gådt på åkeren och plögt, då Konungen af Dannemarck, hwilken hade sitt tillhåll på Gladsax Slätt, så ofta han reste förbi, frögandes hwem han wore, skall han swarat Pastoren i Lochnen, om aftonen lät Konungen kalla honom på Slätet til sig och löfvade gifwa honom Cronotionden til, at hen bätre kunde subsistera.

Gladsax d. 3 Maii 1729

Nicolaus Nyman

XIII: 2: 303

Hur prästen i Gladsax fick kronotionden

FOLKLIVSARKIVET LUND

Hällby och Hvitaby

Hos gemene man äro här Hur Greflun-
da fick sitt namn traditioner:

Om Greflunde Sogn. Att där för många 100 åhr tillbaka warit en herregård på hwilken en grefve bott hwaraf samma By skall fådt sitt namn Grefwelunda. Hans rama är okunnigt. Den skall hafwa anstaltat om Hwitaby Kyrkias byggnad. Dess gref fömenes wara i Greflunda.

På Hwitaby äger har i K. Reg. ner Hjälbrotty tvid städt ett slag, efter hwilket stora stenar ännu uppreste stå till åminnelse. Härom skrifwer Saxo Gram p. m. 196 & 197.

Tongis skälla säges således wara uphömen. En utrest ung herre är omsider hemkomen och träffat 3ne sina Systrar på detta rum: antingen då de skohlat gå till kyrkian julemorgon el. af annor händelse, intet kiännan-

des dem: / som han på ökyskt och mordiskt sätt ofwerfallit. Såsom ett särdeles bewijs om samme olyckeliga händelse och warning för sådant oråd säges nu kiällan uppsprungit. Mycket har warit hållen för detta i wärde af gemene hopen, efter hwilken om midsommar en stor mängd folk sig församlat och det wattnet för sjukdomar brukat. Kiällan kallas H. Tors kiälla. Blond de gamble skall wara en dicht om benämde Grefve och dess Son och döttrar, men ingen sambling har jag af samma qwäde kunnat erhålla.

På Stenshufwud skall wara Stenshuvud
än i bärget en jätte stuga, men om dess beskaffenhet och om där är någon Runsten kan jag ännu ej för wisso säga innan jag derom fådt giort mig närmare underrättad

Intwid Hofstanden har i gamb

la Tiider wäkt mycken skog, särdeles Aspeträn, ther af Esperöd i Melby Socken fått namn. Svabesholm i Melby Socken är bygd af en Adelsman wid namn Måns Svab och är efter honom saa kallat - - -.

[Beskrivningen antagligen upprätad av Petrus Unge, som kom hit som präst 1714 och som är nu nämnd i Series Pastorum.]

XIII : B 1 338.

S:t Olof

Af Traditioner höres man intet

S:te Olofs 1:a 18 Apr. A:o 1729.
Pet. Brunström

Stiby

- - - - - ej heller går i blant gemene man någon gammall allmen Tradition om något å orten i gamle Tider kan wara passerat.

Stiby d. 17 Ap. 1729 Joh. Lek
[Präst här 1719-1731]

M. 455

Rörum

Kyrkiaan förmenas heta S:t Gertrud. Dock är intet merat bewis derpå än en gammal Mans berättelse

En gammal sägen går fast at en Konungason ifrån Engelland kommet at stranda med sitt skepp på randen för Rörwik uti drottning

gierds tid i Danmarck, i relata sero, quæ fide vel analogia historica et ignoro et non valde euro; på hwilken tid åboarne på Rörwik och de som nu höra til Rörums S:n gingo til Melby kyrkia, såsom ta til hörande. Skeppet skal af Rörwikarne blifwit plundrat och folcket ihjälslaget och derföre bjem satt i band med förbudet se til at hwart 7:de år brinna. För denskull och til förssoning skola desse Rörwikare af de mjeknа medel som de vid bem:te strandning fått och

deribland en Gullsko som säges ännu
wara i Rörum, men icke tillstås, sedt
varat at bygga en kyrkia, hwilket
och skedt på den platz, der nu
kyrkian står, sedan de på annat
ställe det försökt, men timbret och
materialierne om natten blefwet
til samma platz genom underwärk
öfwerbrachta. Kyrkian har man
kallat Rörum och äfven afflöst ifrån
Röwik Ther intil och byggt by af
samma namn, belägandes liksom
styggelse för at bo när intil kapelet
och på den gamla röfware platzen, dels
och nödgad af hwart 7:de åhrs brand, som
efter ansägandet skal öfwergått.

Extract af Kyrkio Boken hit hö-
rande.

Anno 1715 Onsdagen d. 16 Mar-
tii blef ett Barn på 3 fje åhret vid
namn Carl Rafsten om liusa middag
borta på Delperöd, då det låg på gården
och sof på stäck hos timbermännen
som timrade på platzen, hwilket
blef sedan samma igenfunnet på
andra sidan om Aleberg i Mälby
Socken, sedan samtl. Rörums bya-
män efter ringning med klockorna
blifwit uppbodade. Och war Guds
särdeles beskydd öfwer detta barnet,
i det at det fans helt oskadt, oler doch
en stor menniskia näpl. kunnat
passera den wägen för trängsel, karr
och kälkpor. Den na gill blef sedan
på Öllestorp i Gerds hårad af en gosse
genom wåda i hiälskaten

Wemmenhöf d. 12 aug 1729

Arvid Henorin

XIII : 2 : 298

FOLKLIVSARKIVET LUND

Elgaröd

Gamle Män berätta, att Elleröds Kyrkia Helgon
är consecrerad till S:t Gertrud.

Ibland gemene man går ingen gam-
mal Tradition af wärde.

XIII : 3 : 335, 336

Ö. Vemmerlöf

Helgon

Kyrkan heter S. Hanses el. S. Joh. Baptistæ af altartaflan och stora klockan är se förutan det de gamle det weta berätta.

Traditioner hafwa förr, såsom antiquitas är fabulosa, åtskilliga warit, men begynna nu dö bort. I synnerhet skall mycket wara sagt om en höl eller giöl, strax vid Kyrkian, och hög eller backe, dypehög benämnd i byens wästra wång belägen. Hålan som hon nu kallas och ligger til Prästegården är nu mest öfwerwäxt med säf och stort bladegräs, som höstas, och är allena på 2 eller 3 ställen öpning eller kläring och der uti fisk, men fordom war alt klart och fiskiades der uti med båt och nät i synnerhet öfwer ål och gäddor. Uti bötten äro åtskilliga källesprång der watnet

ständigt upwäller, och som egest intet tilflöd ofwan jord är ~~är~~ här til så förmenas at under jorden communication är emellan Gyllebosiö och dessne höl, på ¼ mils distance, ändock högsituerad march är där emellan. Gemene man håller före at ingen botn är här uti ~~det~~ och botn af dy och äfja allestädes synes och stödjer sig på en berättelse, at uti Sal. Probsten Hans Froms tid [död 1671] bygmännen bundit samman 18 höreflar à 12 famnar och nedersänckt med en ploghnif fastbunden wid ändan, men ingen grund funnits, förlorat ploghnifven och fått i stället ett Bäckehufwud med sina stora horn. Nuvarande Pastor, af curiositet och til at pröfwa om denna berättelsen och meningen hade någon grund äfwen låtit fastbinda en ploghnif wid ett sådant af 12 längt hörep och på åtskilliga ställen nedsänkia, men icke funnit utan ordinärt djup på 1½ famn

doch är, som förr sades, någon annan beskaffenhet med superficie nu än för och kan så wara med bolerne och diupet. Utan för kyrkio-gårdsmuren på den sidan mot hölen, skal en Piga suhit och wachtat gåsslin gar under predikan, och en stor lång man med långa swarta band i håret upkommet uhr hölen, gådt til henne och begärdt löskas, då hon af förskräckelse ropat och wägrat sig, förhet i detsamma, efter ändad Gudstienst kommet uhr kyrkian och hölemannen med listen uti hwilken han hade fattat och Pigan lösgiordes, skyndade sig tilbaka i hölen med susande och svatnets upkastande högt i luften. En gammal man lefwer ännu, hwars Fader Moder denna pigan skal wa-rit.

Uti Appelhög, som är en hög och rund kulle, och skal hafwa

Appelhög (C. Venneslöv)

namn af en fordom inwånare der, den gemene man kallet Appe, hördes fordon mot höglidorna sång och daus skal och en Barnsång gwinna blifwit intagen och aldrig igenkommet, hwars röst, den hon ged hade, å post igenkändes. Der berå[ttas] både om hölen och högen, som dock all kommer ut på ett med det besagda.

FOLKLIVSARKIVET LUND

XIII:2:294

Reflunda och Brösarp

Bland andre gamla sägner är märkeligt, at uti och wid Reflunda Lund, skall fordom wara bygd en stad kallad Lund; men ta hess inbyggare, så nära wid stranden altid most wara i fruchtan för the främmandes öfwerwåld, hafwa the förut sin resa bättre åsw uth landet

Reflunda Lund

och stannat vid staden Lund, hwarest de sig nedersatte.

Kungslandet. Drottningsten. (Brösarp)

Kung Albertus förmenes i Brösarp slagets med Drottning Margareta och ther af nämnes Kongzj landet och Drottninge-stenen hafwa sit ahrsprung.

[Berä Felsen upprättad av Jonas Floræus f. 1698 d. 1741 son till Daniel Floræus, som war kyrkoherde i Raflunda och Brösarp 1695-1710 och några till Laurentius Wilskman, kyrkoherde ibid. Skrivet efter hans död 1736]

XIII:3:340

Andrarum

Hur Andrarum fått sitt namn

Andrarums Sohn har dess namn - eller och deraf, att kyrkbyn som efter gammal saga warit byggd på en högd något längre bort hwarifrån och liksom andra skulle sökas, men sedan förflyttad till den plats, hwar den nu står; och alltså blifwit kallad af förflyttningen. Till annat rum, andrarum d. af kyrkbyn Annarum.

FOLKLIVSARKIVET LUND

S:t Bothilds källa (Andrarum)

Folket menar eljest att kyrkbyn skall heta S:t Bothilds kyrkia, emedan något från kyrkbyn på andra sidan om ett moras är källa som kallas S:t Bothilds källa, derutaf i gamla dagar det helgade watnet till kyrkian blefwit hämtat. Wid mirakelkälla under kortare tid än i mannaminne folket i byen haft sin widskepelse, och trodt, att när i stor torcka bygrinnorna äsk åt watnet, och rännade källan att det wisserl. derpå skall skulle komma regn, som många gånger inträffat, fast regnets nedfallande haft sine andre naturliga ordsaker. Denne widskepelse är först uti min Sal. H. Swärfaders H:r Lars

Moseni tid worden afskaffad thet efter Kyrckio-ordningens publicerande. Wid mitt tillträde till detta Pastorat uppl. 1719 få stark torcka war woro en hop bygdinnor en aflon vid förbemälte kiälla, att den ösa och rensa, så mart jag fick det weta, gick jag till den och afrådde dem ifrån sådan widskeppelse, sådande dem söka Gud om hielp med en brinnande bön och botfärdiga tårar, som thet gingo derifrån och lämnade sitt förehafwande. Sedan hafwer jag så wäl wid Catechismi förklaring i kyrckian, som sonnan i huset underwisat mina enfaldige åhöriare wachta sig wäl för sådane och dylike widskeppelser. Hwilket Gudi lof! haft den wärkan, att de sådant sedan efterkommit och intet sedan budit till ösa d. twätta bemälta kiälla faslän sedan torckåhr warit.

------ Före honom hafwer Prästen, som warit Hr Berthel [Enl. Col. Rönb. XIII : 3:336 omnämnes på en gammal altartafla i El- kunde mana jarös kyrka en Berthel Ornesson som fram döda präst i pastoratet 1595], hwilken sä- (spökarum) ges hafwa brukat swart konsten, och ibland annat manat före Pastor Hr Bengt utur grafwen, för honom till prästgården och wist honom för prästehustruen, hwilken tillförne. haft Hr Bengt till man, som skall hafwa warit en from och god man och af allså hustrun mycket sörgder. Emedan Hr Berthel skall warit sträng och wår, så att hustrun många gånger önskade sig sin förra man igen, men sedan hon såg honom i en sådan diefvelskunnskap har hon blefwet förskräckt och lofwat aldrig tala mer om honom, men och så strax derefter blefwet död.

[Berättelsen upprättad av Petrus Rebenius "blef Rector Scholæ Helsingl. 1716 och Rector Scholæ i Landskrona 1717, Tråde till detta Pastorat 1719"] XIII : 3 : 333

RIKSARKIVET LUND

Tomarp

Hundskallarna i Tomarps kyrka

I fönstret wid altaret i Tommarpe Kyrckia stå 3ne hufwudskallar som ifrå fordna tider blifwit der ständandes, om dem går den Tradition i bland gemene man, at de Wänne warit två gudfruchtige qwinnor, som bewist den förste Evangeliske Prästen Hr Mauritz [Erl. Cavallin var en Mauritz Henriksen präst här c. 1530], hwilcken af Klostret utdrifwit munkarna, mijcket godt med underhåll och husrum wid hans fattige tilstånd och ankomst til Sochnen, hwarföre längt efter deras död, för deras dygd skull, han upptagit deras hufwudskallar och satt dem i fönstret til ewärdelig åminnelse. Den tredie skal warit en man i Sochnen och Carlebÿ by, som warit den Lutherska religions och Hr. Mauritz ärgeste förföljare och han lätt upp-

sätha hans hufwud för odygd skull. Skåra berätta at det warit 3 munckar, som warit Hr Mauritz förföljare.

Gladsax d. 3 Maii 1789

Nicolaus Nyman

[Kyrkoherde här 1720-1735]

X 41:2:306

FOLKLIVSARKIVET LUND

FOLKLIVSARKIVET LUND

Mor Nils Ingemans berättar

Löderup. Född i Hagestad, Löderups s:n. Omkring 85 år. Vistats på 80-talet i Wollsjö, annars i socknen.

Julmat

Ja, 8 dagar för jul började man göra i ordning. Det var flera stycken bak. Alla skulle ha julamat. Skagonen skulle ha. Och skräddare och skomakare. Hantverkarna voro hållna för något för i tiden. De åto för sej själva när de voro ute på gårdarna. Tiggarna kommo också. Dörren var aldrig stängd och där bakades ett särskilt bak för dem. De kommo annars också på året, när där slaktades fingo de då och när fåren klipptes fingo de ull. De visste ju inte annat än att ge. Sedan blev det så att där samlades upp bröd vid kyrkan och delades ut. Sedan fingo de inte tiggabröd. Där delades ut två gånger om året. Ja, de fattiga ha det bra mycket bättre nu än då. Många var sjuka och hade svårt för att gå. Och de kunde inte alltid få säden malen. De mötte ensamma i sina dåliga skor och frösa. Till sjus hade de ibland en gryta, som de vantapp och ned.

Julafton

När folket kom in julafton fingo de först sin vanliga mörkesmål. Det var en "fittemad" [=flottmat], den skulle de äta, medan där lagades den andra maten. Sedan var det lutfisk och vitgröt, bovete användes ofta. Två ljus skulle vara tända, när de skulle äta. De skulle också ha ett stort högt kökfat på bordet och på det var upplagt alla slags kött, gåsasidor och fläsk men det fick inte röras. Det skulle stå inne julafton och juladag, men sedan togo de ut det annandag jul. Sedan läste de eller spelade kort. Innan de skulle lägga sej fick de sylta.

Julklappar

Kreaturen skulle ha klöven och kö till julafton, som de annars icke fick. Också alla fylena [= fjäderfä] skulle ha särskild mat. Annars släpptes kreaturen ut för att vattnas vid brunnen, men juladag skulle de bära vatten till dem.

Julljus

De hade särskilt fina ljus till jul. Det var fyra små ljus som hopsnoddes, men så att de voro fria överst.

De hade ingo tapeter för, utan väggarna voro vitade. De gamle hade täcken, det var dukagång, som de prydde väggarna med.

Drängarna fick brännvin, ett halvt stop, och jag tror att pigorna också fick, så att de kunde bjuda. Fick man främmande skulle man bjuda av sin egen mat.

Svartsoppa

Då kokte svartsoppa till julerna som kunde rådas ända till fjolska. Det kunde vara en hel tunna full. Så kokte kött, som skars i bitar och lades i.

Långkål

De hade också långkål. När det slaktades gjöss – det var om höstn eller vid jäden – tog man grönkål eller vitkål. Den hackades fint i, sedan det var kokt. Sedan silades vattnet ifrån. Sedan stöttes den.

Goaväta

Somliga slog bitet under bordet – om det också bara var något dricka av ett kvus – det skulle vara till goaväta. Det var väl nät, som skulle vara i jorden.

Julkärve

Allesjons satte de även en liten kärve. Nej, det var inget särskilt råd.

Julgran

De ha inte börjat med julgran förän, ja, jag tror en 60 år sedan.

Julklappar

När de gav julklappar, öppnade de dörren och kastade in dem.

Kronehussor

Pigorna skulle göra kronehussor under julen till drängen. De voro stora, av fint garn och vita. Mönstren gjordes vrånga [= avigt och rätt]. Vid läggen [= vad] var en stor blad ros, så trissor och blad rosor ända ut till snyftan [= strumpstoppen]. Då fingo pigorna veta, vad de

FOLKLIVSARKIVET LUND

Tydde att arbeta.

"Slå farmors ya ut"

Det fanns många lekar, men jag har glömt det nu. En lek hette: "Slå farmors ya [=öga] ut." En skulle stå vid väggen och hålla ett ljus. Det var farmors ya. Sen skulle en slå mitt på golvet med förbundna ögon. Han skulle kasta en hoprullad trasa mot ljuset och försöka släcka det. Men först snurrades han dukligt runt så att han skulle bli vilse på var ljuset fanns. Den som höll ljuset fick inte flytta på sej. När jag var liten hette det lek i det. Han skulle slå farmors ya ut. Han var rolig av sej och skulle vara havat. Det träffa fönstret och slå sönder rutan ut.

"Skjuta stöten"

Vi hade så många lekar, där man skulle lösa pant. De fingo kyssar och allt möjligt. Vi hade en lek som hette: "Skjuta stöten." En gick omkring och sa: Vilken del av stöten vill du ha. Så skulle man säga vad man ville ha: hornet, eller vad man ville sätta på. Sen skulle man säga vad man skulle göra av den delen. Men skulle säga vad man ville, men kunde man inte fick man ge pant. Ibland sa vi:

Ta det och slå det in till Bornholm
och slå tre kyrkor överända [=omkull],
rumpan av en gammal so,
bakrejd [=bakdel] av en gammal ko,
och hörntanden av en gammal man
som hette ruder kung.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Förr gingo de omkring midsommarafton. En tid sjöngo de psalmvers, sedan sjöngo de visor. Jag hörde aldrig majvisan förr än jag kom till Wallsjö, det var 1880. De sjöngo: Den blomstertid nu kommer. Då var där gamla, stadgade drängar. Pojkarna, det var sådana som nyss var frånlästa, var där ingen rede med, de sjöngo mer visor och sådant där. Ja, de gingo för sej själva. Midsommargillet var på midsommardagen. De

Majfirning
majgille
"Ginga fråg

skulle ha det på det ställe, där de hade gille hela sommaren ända till de skulle ha höstagille. På stället skulle de ha hälften av äggen. Majgillet – vi sa så, när vi dansade om sommaren – började Kristi Himmelsfärdsdag och räckte till hösten. Då dansade vi på ett ställe hela tiden.

Höstgille

Till höstagillet frågades lov på ett annat ställe. Då höll fri måndag och dansades måndag också. Ja, sedan dansades inte på samma ställe, utan frågades lov för varje gille särskilt. Det var gille vid Michaeli och Helsamässo [= Michael o. Allhelgonadagen]

Fastlagsgille

Hela fastan dansades inte. Det var dans Kyndelsmässo och vid fastlagen. Men så dansades inte förrän påska. På fastlagsgillet sjöngs:

Nu är det jul igen,
Nu är det jul igen,
och julen varar intill påska
Och det var inte sant,

FOLKLIVSARKIVET LUND

och det var inte sant
för där emellan kommer fasten.

Midsommarafton majades allhidan under taket med "grobbene" [= gröbo].

Midsommarmajning

Förr längre tillbaka dansade de då den långa dansen. Par om par sprungo de då samtomkring på vägen. Spelmannen var i spetsen sedan ett par, som ---- ---- ---- andra paret bar en stor krans på en stång. Det är länge sedan. Jag minns jag såg det, när jag var liten, men jag har aldrig själv varit med.

Den långa dansen

Bröllop

De skulle gå i kyrkan, när det var utlyst för dem, då kallades de för fästefolk. Fästemannen skulle ge fästemön en "silkhagi" [= silverhake] och silkestorkle [silkes], hon skulle ge honom brogemanskjorta och hosor.

Bröllopet hölls på stället, där de skulle bo. De flyttade dit litet innan. Till kyrkan körde de i skare. Jöns Löss i Löderup var de sista, som jag minns hade skare. Först kom förridarna, de voro åtminstone fyra, sedan brudparet och sedan övriga skjutsar. Ung karlar och sådana redo bakefter. Inte så fina vagnar då som nu, de hade inga fjädervagnar. Bruden var så grant klädd, så jag kan inte beskriva det. Hon hade höja och hörn. Och breda lister på. Hon hade lockar på bröllopsdagen, men dagen efter hade hon klut. Då voro de inga folk. För hade de förstås med sej: bröd, lammalår, långfisk, höns och sådant där. De nygifta fingo så mycket att om de hade bröllop vid påsktid kunde de ha mat för hela sommaren. De hade aldrig bröllop mellan jul och fastan. Eller så var inkill påskafastan, att de kunde vara ungt folk som palmsöndag, när de skulle gå i kyrkan.

FOLKLIVSARKIVET LUND

När brudparet stod framför altaret och skulle vigas höllos en pall över dem. Den bars upp av två tösers, "bruapior", och två karlar, marskalkar. Bröllopet pågick i fyra dagar, ja, det är inte så länge sedan. Gästerna reste hem varje dag och kommo så igen kören de på förmiddagen så där vid 10-tiden. Spelmannen spelade barnavisan när brudparet var lagt. Han höll fiolen över sängen. Nej, inga ord. De togo en glytt [= barn] och satte bort på sängen. Det var för att de skulle få sej [= ha roligt].

"Barnavisan"

Jag har brytet hör i brydeboen, som stod på ert. Det känner nog hans far till. Sen hade vi brydgille. Vi sjöng visor då, men jag minns dem inte nu. Jag kommer i håg vi sjöng:

Brydgille

Vi ska dansa lite, sen ska vi gå hem
vi ska dansa lite, sen ska vi gå hem
för våra gossar är så dömnige.

De hittade på så mycket
för. Somliga gingo till kyrkogår-
den och togo ben. Det skulle bota
mot skåven som de ynke sovo på benen.
Sådant de använt att bota med skulle
de lägandes gå med till kyrkogården
och passa på att kasta det i en
öppen grav. Det skulle ta med sej
all dålighet.

Elna Hans Nels berättar

-forts. fr. sid. 37-

FOLKLIVSARKIVET LUND

Dansla dänga

Ungdomen var samlad
i danslag. Då var det sådan ordent-
lighet i dans. Varje söndagskväll - un-
dantagandes böndagarna och de stora högtids-
dagarna - hade de dans. Det kallades
för majgille. Två drängar bjöd varje kväll
på ett stop brännevin. Dansen varade
till klockan 12, sedan var det slut. Det
kunde vara en 14 eller 16 drängar i varje lag. Där
var aldrig någon skillnad på gårdsöner
och tjänstedrängar, likadant med gård-
döttrarna och pigorna. Det var som det
hade varit ett. Vi visste att det dansa-
des varje söndagskväll ända till hösten.
Då var det stundo ungefär en månad.
Man hade ju då så bråttom. Dansen
under majgillet var på samma gård
år efter år. Det var två lag här i
Hagestad: bygarna och stråkarningarna

[Södra delen av Hagestad kallas för Strålland, namnet kommit därav att här ligga de gårdar strödda omkring, som måste utflyttas vid enskiftet] Byarna hade sitt gille till Anders Nils [N:s Hagestad] Det var den sista gården i byns östra kant. Strålänningarna hade sitt gille till Åke Pers [N:o Hagestad] När hösten var slut, skulle vi ha höstagille. Det varade två dagar, det var dans om måndagen också. Vi hade dans vid Micheli sen vid Helgamysse [All helgonadagen] Därifrån och till jul var det stopp. Annandagen dansade vi, sedan flera dagar om julen. Nyndelsmässo dansade vi, annandag påsk och sen annandag pingst hade vi också dans.

Majfirning "Gunga för ägg"

Midsommarafton gingo drängarna och sjöngo för ägg. Det var två lag, grejhorna gingo för sej själva. De yngsta flickorna som inte voro framlästa gingo till grejkarna. Så omkring och sjungo i maj

FOLKLIVSARKIVET LUND

ha de inte gjort förrän jag var kommen ifrån ungdomen. De sjöngo psalmer efter psalmboken. Där är ju sådana vackra psalmer om vår, sommar och höst. Äldre drängar sjöngo: Den blomsterstid är kommen. Men de sjöng också majvisan om midsommaren.

Linbråk

Om hösten bröt man hör. Vi kunde vara en 14 gingor i bygdeboen. Drängarna kom dit om kvällarna och satt och spelade kort. De ställde i ordning bråkorna till oss, för där skulle ju läggas stenar på, så de kunde stå stilla. Florén blev inte torr förrän efter midnatt, och då kom vi. Vi bröto gemensamt till bönderna. Var och en visste i vilken ordning hans lin skulle bryta.

Krunehop

Pigorna hade så bråttom om julen att de inte hade tid att snyta sej. De skulle ha krunehoppsorna färdiga till tettondedagen. Annars fick de

inte gå på dans Trettondags kväll. Men det kom inte på frågan, om de också skulle sitta upp nätterna igenom.

Kardegille

När julen var slut, fjortonde dag jul, skulle vi börja med kardegillen. Vi satt ute i stugan och kardade ull till 10 eller 11 på kvällen. Sen gille till 3 eller 4. Och det som var rediga. Vi hade fiolspelare, så vi kunde dansa. På gårdarna fanns ett stort kistelhus, bakhus, där vi dansade.

Min fader berättar

Lars Svensson, lantbrukare, N:o 11 Hagelad Löderups s:n. – 57 år. Född på samma ställe och vistas där hela sitt liv. En stor del har berättats för honom av en gammal husman på gården, Måns Persson som dog för en tjugo år sedan.

FOLKMINNESARKIVET * LUND *

N:o 11 har gått länge i släkten på mors sida. Min morfar hette Sven Olsson. Då var hemmanet odelat. Han hade fyra döttrar och ett son. Min far fick en lott när han gifte sig med mor och löste till sig de två systrarnas lotter och byggde där gård. Det var 1856. Morbror hade själv två lotter, eftersom bror ägde dubbelt mot systrar, och löste ut den fjärde systern. På det viset ha de nuvarande båda hemmanen på nio 11 blivit lika stora. Min morfars far hette Ola Persson, hans far Per Svensson. Det var duktiga mannar. En av deras förfäder hette Sven Bjömsson, som skulle ha kommit hit

efter pesten under Karl XI:s tid och tagit emot n:o 11 som ödehemman. Hej, jag har inte gått igenom några kyrkoböcker utan vet endast efter vad som berättats.

Utbrytningen av Hagestads by var 1820 och 21. Gårdarna låg då liksom nu alla norr om landsvägen, [byn har en längd av 3 km.] men mycket mer sammanpackade. Så har på vår hälft av n:o 11 legat gårdarna n:o 8 o. n:o 9 och gatehuset n:o 10 [på en längd 50 m.] Jag har funnit rester av grunder och loggolv vid grävningar. Folket var mycket misstänksamt mot lantmätarna vid utbrytningen. De trodde att de fått för lite jord. Lantmätaren bodde i den gamla gården på n:o 11 i en kammare som fanns kvar, när längan revs för en 20 år sedan. De bröt både säga så mycket annat: Om de vägarna kunde tala, så.....

FOLKLIVSARKIVET LUND

Innan järnvägen kom hit körde de med säden till Ystad. Far talade om ett dåligt år. Det var visst 1857. Det var vårtorka och det blev ingen säd. Och det lilla som blev kunde de inte sälja. Ty inga jordgar fanns. Farbror och far körde då ända till Kristianstad, där de då fingo, jag tror 7 riksdaler tunnan

På närmaste vången norr om gården går liksom ett band tvärs över, där säden växer sämre. Det beror på att skiffern går högre upp. Jag frågade en gång Måns Persson vid som var skalden till att där var så dålig säd. Han sa: "Ah, det är inte alls konstigt, där har vägen gått till Hörja [Hörups] kyrka, när bondhalmarna reste det till kyrkes. Men, sa jag, då var nog inte Hörups kyrka till. "Ah, sa han, den har stått sen syndafloden. Där ligger ju småskeskal i lyhålen [gjutgluggarna i tornet].

Jens Kanne (Hagestad)

Det var gammalt prat om Jens Kanna. Han skulle ha bott, där n:o 25 [Hagestad] är. Han säges ha skänkt alla prästa hemmanen i Löderup. De sa, att prästen i församlingen därför var skyldig att bespisa de fattiga en dag i veckan. Jag vet dock inte att prästen brukat detta. När Flöckert var prost här 18 - 1888, var han mycket mån om de fattiga. Han skulle en gång ha yttrat: Si, det är min skyldighet. Men hur detta skulle tolkas, vet jag inte.

Jens Grim och prästen i Löderup

Där blev inte riktigt samhang i vad de berättade om Jens Grim. Han hade fått en tjur levererade i Löderup. Sedan hade han låtit den springa och den hade stupat, där Grims backe är. Men aldrig någon som talade om hur Jens Grim kom hit eller varför han flådde tjuren. Prästen (samlyte honom) Han kom då med sitt folk till Löderup för att straffa prästen. Men prästen flydde till kyrkan och stängde in sej där. Grims folk började då hugga i dörren. När den började ge vika, öppnade prästen själv. Han flydde upp till altaret och föll där på knä, men knektarna voro efter honom och halshöggo honom. Det var en sten som blev blodig och både den och dörren finns i Löderups kyrka än. De sa, att prästen hette Ek, hans yfodkäpp sattes på hans grav och den grönskade. Det är eken som står på kyrkogården. De sa, att den skulle vara för vart hundrade år, och grön vart hundrade. Så länge jag minns har den varit grön, som den nu är.

Kyrkohäla (Hagestad)

I Kyrkohäla skall en kyrka ha sjunkit. De sa att en piga en gång gått och rävsat hö där. Hon såg att någonting glimmade på marken. Hon tog sitt strumpeband och la om. Men ju värre hon drog, ju mer sjönk det. Och till sist blev hälan där.

FOLKLIVSARK... LUND

Nermanade.

Jag och Måns Larsson körde en gång på vägen som går vid sidan om ån genom Hagestads borgs backar. Vid sidan om finns hålor i sandbackarna. Jag undrade, hur det kunnat blivit sådana hålor. Det är inte så konstigt, ta han, där har en präst nermanat någon.

Löderups kyrka

De så att det första tornet på Löderups kyrka, det västra alltså, var för klent att bära klockorna, så att det darrade, när man ringde. Då byggdes istället det frisående tornet och klockorna hängdes dit upp.

Vi ha haft duktiga präster här i Löderup, och det är kanske därför det inte är många historier om dem. Klockaren [ ] hade aldrig varit på landet förr. När han kom in på en loga, där det tröskades, var hans första fråga: Si, är det råg

FOLKLIVSARKIVET LUND

ni tröskar? vilket sädesslag det än var. Hans mor var en gång här på besök. Hon blev visad grödan och när hon fått allt frågade hon: Men var ha vi då malet. En gång var en tröska på besök i prästgården. Hon hade undrat om det inte fanns alt mer än på ena ändan av strået.

Respekt för helgen

De hade respekt för helgen förr i tiden. I ordningsstadgan för Löderups församling står det att dans eller lekstugor icke få hållas där före helgdag. Jag minns när jag var nere i Löderup på n:r 15. Hanna Ola Bengts, som hade undantag där, hade som inbyting en gammal kvinna, Lissa Kala, som var mycket skröplig att gå. Jag brukade alltid sätta in en spann vatten åt henne om morgnarna. Så en dag skulle hon så sej riktigt att och spendera (= bjuda) på mej och en kamrat. Hon hade ett kvart bränvin och det fick vi dela. Men gumman sa till oss:

Ja, jågar jag tycker det kan inte aktas, fastän det är ju lördagkväll, men det är ju rätt fort [=tidigt] och vi ha ju nist mässa i morgon.

"Sko blackan"

Som pojke har jag varit med på att "sko blackan". En höstjuga – då va de förstås något tjockare än de är nu – lås emellan två stolar. En skulle rätta sej på den på längs med benen i kors, som också skulle vara upp lyfta på staken. Han skulle ha en kåpp i handen och på stolen framför honom lås en sillatallrik, [=fräbrick, som man använde vid frukosten när man åt salt sill] men så att den (tredje) del av dem som utanför stolkanten. Den skulle han slå ett visst antal gånger med kåppen omväxlande åt höger och vänster för att så till sist – jag tror det var med det 11:te slaget – försöka slå till tallriken så den flög bort från stolen.

Stjärngossar

De gingo med stjärnan, så jag kommer ihåg det. De kommo på nyåret och kallades för stjärnemän. De kommo från städerna eller något samhälle och brukade vara en 3 el. 4 stycken. De hade en stjärna som silkespapper, som där var klistrade gram-låter på. Inne i stjärnan var ett ljus. Så tog de till sjetsarna så att den murrade runt. De sjöngo en visa, ~~De sjöng~~ jag kommer inte ihåg den, men ett par rader var så här:

"Se här lyser ena stjärna
Ja, hon lyser ju för Eder
– – – – – – – – –
som förut i Österland"

Hälsa nykung

De talade om att de skulle hälsa Nykung. Det var årets första nymåne. Men vad de gjorde mer vet jag inte.

Håkan Bengtsson hade ett Ordstäv

ordstäv: "Vår Herre har inte skapt hästighed mer än en gång, och de 2, norr en ska slå loppor itjell me långstkogla".

När en ko var "måtuen" [= kraftlös] skulle de skära henne i rumpan, doppa en bit bröd i blodet och ge henne.

De hittade för många år sedan en mängd gamla mynt på Hagestadborg [Löderup]. De sa att de aldrig hade funnit dem om inte de kört för plogen med två hingstar den gången. De fann nämligen pengarna när de gick och plöjde.

Måns Persson talade om brydebokharen; han skulle hålla till uppe i "Tvorna" [Tvevemark], där det då en brydebo. Jag talade en gång om för honom hur en bekant till mej kommat på en hare däruppe. Då sa han: "Ja, det kunde han gärna göra; för det var brydebokharen.

Måns Persson talade om hur en gång en tös härifrån skulle ha gift sej inne på Bornholm. Bland hemgifterna var också en vit märr. Den ville inte bli där utan sprang två gånger från ön och hit. Sen la de hälla [= en slags lås om hästens framben, för att den inte skulle kunna springa därifrån, användes också när hästarna gick lösa i skogen, för att ingen skulle kunna stjäla dem.] på henne, men hon försökte en gång till, men då sänkte hon sej.

Uppe i "Tvorna" [Tvevmark] låg förr mycket sten. När vi höll på att bryta sten där och man frågade de gamle hur all den stenen kommit dit, sa de, att Elin hade nyslat [= mabblat] på Höjga backen [Lörups backen, ås strax norr om] när hon gick och sådde sten. Somliga sa, att där gått hål på påsen eller sädkorgen för honom.

Måns Persson talade om att när de skulle så hör [lin], skulle

kvinnan gå vid sidan om mannen när han sådde och hålla om "stumpen" på honom. Och så skulle hon säga: allt längre och tjockare, allt längre och tjockare. Linet menade hon förstås.

De talade om riksdagsmannen i Hoby. Ja, det var när det var enmansvalkretsar. Jo, de sa att hans kvinna en dag skar efter att han var kommen från riksdagen var ute och gav hönsen. Då var där en höna som kurtiserade för tuppen, men hon brydde sej inte om henne. Då kvinnan sej det blev hon arg och gav tuppen en spark i akterna och sa: Jasså du har också varit på riksdagen din djävel.

De brukade säga: Råttor och mus-loppor och lus — ut av våra hus — till dem som brygga och baka skärtorsdag.

De skulle inte spinna och inte nysta där folk stod i lik. Då kom den onde dit.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Olika personer berätta.

Majvisa

När jag var pig, sjöngo vi för ägg pingstafton. 1882 tjänade jag i Löderup hos din farbror, då minns jag vi gick och sjöng. Korgen skulle de yngsta pigarna bära. Vi hade harmoni med oss och nån slog tamburinsking [triangelform. musikinstrument] Vi kunde vara en 30 eller 40 stycken. Vi sjöngo:

God afton om ni hemma är,
Maj är välkommen!
Förlåt oss om vi väcka er.
Sommarn är så ljuvlig för ungdomen

Nu komma vi uppå er går
och fråga om vi sjunga får.

Den lilla lärkans ljuva klang
går upp i skyn med majesång

Här stå vi stackars pigar små

o och ge oss lit och låt oss gå

Låt hönan giva ägg på fat
Till jannekaga, äggamat.

Ja, det var fler verser till, men de har jag glömt. Det var nåt om "gräslt gro på ängarna" och nåt om bovete till bovetegröt." Nås vi så fått ägg eller jengar, vilket det nu var sjöng vi:

Tack och tack ska folket ha
~~för~~ gåvan den var ganska bra

Välkommen pia på var dans
och skaffa dej en livader fjans

Men fick vi ingenting slog vi ett ägg i dörren, när vi gick därifrån. Och så sjöng vi:

Här stå vi vid er vite vägg
och sk-a mitt i era ägg

Ligg och sov din gamle stud

må krågor, raunar dra dej ud.

Sen var det gille pingestdag. Då bakades där äggakakor och köptes brännvin. Sen när jag var liten dräng sjöngo de inte för ägg, men sedan när jag blev gift började de igen. Då gick de den förste maj istället liksom de göra nu.

Nils Bengtsson
[Småbrukare i Hagestad, Södersys]

När jag var ung, gick de "Sjunga f
och sjöng för ägg midsommar. Sen hade de gille midsommardagen. Gårdsmännarna bjöds dit på Toddy. De sjöngo:

Midsommarsång vi sjunga
för Eder som här bo
och önska Eder alla
god trevnad frid och ro.
Må Edra boskapshjordar
och alla kreatur
förökas, växa, trivas
allt efter sin natur.

Må grödan bliva ymnig
Till glädje för envar
och väderleken tjänlig
som nu, som höstens dår
Må Edra lador fyllas
av jordens ädla säd
och goda frukter växa
på Edra fruktesträd.
[Se vidare sid. 1141]

Där var flera versar, men de har jag glömt.

Jerrestad.

Midsommarafton togo de blommor, St Hans blommor kallade de dem för, som de satte under bjälkarna. De satte dem för dej själva och den de tyckte om. Så skulle de se om de följdes åt.

D:o

Julgran

En enegren togs in till julen och hängdes med stjärnor. Endast de stora och fina som kunde köpa julgranar. Hur skulle vi fått några sådana hit, här växer ju inga.

D:o

En 3-4 stycken gick med Betlehemsstjärnan. Det var staboare [=stadsbor]

Stjärngossar

D:o

~~Förr var det vid midsommar~~ ~~som de gjorde omkring och sjöng.~~
~~De hade då en~~

~~Midsommarvisa~~

~~Sofaffon vårad och färglinsa~~
~~vårad Edra öron hit~~
~~vår röst ur sin upphöja~~

Högen här norr om [Skillinge fiskläge] kallas för Knuts hög. De gamle sa, att en jätte skulle vara begraven där. Han skulle ha hetat Knut. [åttehög norr om Skillinge]

[Fiskare från Skillinge]

De gamle kallade högen för Boolshög [åttehög strax norr om Bolshögs kyrka] De sa att en förnäm dam begravts där.

[Arbetare från Bolshög, boende vid kyrkan]

Den gamle bygaspelmannen sjunger visor

Friberg, Jerrestad - omkring 70 år. Hade spelat på logedanser för i tiden. Numera urmakare och husenkonstnär. Har - "utan att ha lärt något" - gjort klockor, som visa veckodagarna och datum. F.n. sysselsatt med uppfinnandet av en evighetsmaskin. Född i socknen.

Förr var det vid midsommar som de gick omkring och sjöng. De hade då en [se nd. III]

Midsommarvisa

Midsommarvisa

Godafton värd och värdinna
vänd Edra öron hit
vår röst vi nu upphöja
vid denna sommartid
Ty alla fåglar sjunga
och lova Herran Gud
skall icke då vår Tunga
frambära samma Gud

FOLKLIVSARKIVET LUND

Midsommersång vi sjunga
för Eder som här bo
och önska Eder alla
god Frevnad, frid och ro
Må Edra boskapshjordar
och alla kreatur
förökas, växa, trivas
alltefter sin natur

Må grödan bliva ymnig
till glädje för envar,
och väderleken tjänlig
som nu, som höstens där
Må Edra lador fyllas
av jordens ädla säd
och goda frukter växa
på Edra frukteträd.

Nu sjunga vi Hosianna
och bedja Herran Gud
att han vill nådig vara
och höra nu vårt Ljud
Om han vill framgång giva

till rådens raska vätt
och giva det han tycker
oss nyttigast och bäst.
Opp, pjäggor, ville, klandra
vår lilla enkla sång!

Om någon ville klandra
vår lilla enkla sång
så kan han det väl göra
ty den är inte lång.
Den är väl ofullkomlig
det veta vi så väl
men vi som äro ynglingar
vi hava inket lärt

Nu sluta vi vår visa
och enda så vår sång,
ty tiden den känsliger
ty den är inte lång
Och giver oss något
så tacka vi så gott
för det som vi erhålla
och det som vi har få.

Bondpigornas vintervisa

Jag kan en annan grann visa också. Den har jag haft tryckt, men nu har jag blivit av med den.

Bondpigornas vintervisa

Rocken surrar och lampan brinner
vinterkvällen den är så lång
men likt rök den snart förrinner
under munterhet och sång
Hej, sjung hopp fallera
Hej, sjung hopp

Denna veckan går så många
söndag blir det snart igen,
då får jag till kyrkan gånga
träffa där min trogna vän

Och vad det skall bliva roligt
när som gudstjänsten blir slut
kommer han till mej för troligt
där vi möte stämt förut.

Och vad det

när vi en gång gifta bli
skola rätta bo tillsammans
som två mälla bi

Stanna rask förbiia kvällen
slockna lampa, det är natt
gömd i sängen, under fällen
drömmer jag om kjärlato skatt.

[Den näst sista strofen hade min meddelare glömt.]

[forts vid. 126]

M. 455

Bodil Hansson berättar

Föreläsn. 119
Pit. 1, 1, 1
Text 1, 1 - 126

FOLKLIVSARKIVET LUND

[Född i Simris, nu boende i Glads-axe by dit hon flyttade för 35 år sedan. 75 år]

Fiskeln som väntade på uppståndelse

De talade om en backe i Borrby, som var julafton brukade höja sej på pelare och folket dansade innunder. Det varade i många år. Så ett år var det några som gick dit och en av dem frågade, varför de för de ett sådant oväsen. Då svarade de, att det var därför att de väntade på uppståndelse på yttersta dagen. Men då de sa till dem, att det behövde de aldrig vänta på. Då damp [=föll] backen ner och sen såg de den aldrig mera uppe åter.

Brantbostenen

Brantbostenen [ ] hade en jätte slungat mot Simris kyrka, därför

att klockorna var så skarpa och orsa-
de konom.

Så var där en ränna i stenen.
Men den hade inte varit där förut.
Där brukade Branbokittan asa utför
och hon hade slitit ränn[illegible]nan.

Trollen låna

I Grödetorp [ ] är en
kulle. De sa att folket där kom upp
till gårdarna för att låna vagnsgrejor,
när de skulle baka. När de sen kom
och bar hem donerna hade de ett bröd
med. Det skulle vara som tack för lånet.
Och de sa till dem, att de kunde gärna
åta det för det var av deras egen
säd.

Stenshuvud

Om Stenshuvud sa de, att det var
några som kom seglande där förbi. Då
såg de en karl, som stod och stödde
sig mot en dörr. Det var ätsidan ut till
sjön.

Byd

De sa, att där var mått
folk i brydestugorna. De var där, innan
arbetet började och folk kom dit. En
kvinna i Simris sa, att hon själv sett
dem springa där.

Jätten Finn

Det var en jätte som byggde
en kyrka. Så var det en dräng. Jag vet
inte varför, om han hade förtrytat sej
eller hur det kunde vara, det har jag
glömt, men han skulle säga vad jätten
hette eller skulle han skaffa honom sol eller
måne. Kunde han inte det skulle jätten ha
hans hjärteblod. Då gick drängen på en
backe och var mycket bekymrad. Men då
hörde han jättens hustru sjunga inne i
backen:

Vyssa, vyssa, liten Finn
snart kommer far din Finn hem
med sol eller måne
eller drängens hjärteblod

Då gick drängen till jätten, som stod
och murade vid kyrkan. Och så sa han:

FOLKLIVSARKIVET LUND

Godag Tinn
sätt den stenen lite bättre in.
Men då slog jätten till stenen och det
hålet ha de sen inte kunnat fått
igenmurat. Jag har glömt vilken kyr-
ka det skulle vara.

Majfirning

Förr sjöng de för ägg mid-
sommarafton. Då sjöng de: Den blomster-
tid nu kommer. Sen hade de gille. Det
var i Simris. Majsjungare har jag in-
te hört förrän jag kom hit till Glad-
sax, det är inte mer än en 35 år sedan.
Här sjunga de nu:

Stek, ljuvlig tid
[se sid. 136] när från på marken bära frukt
Jag tror det är en 6 versar eller så de
sjunga. Det är den siste april de kom-
mer. Nu ställer de ofta inte till med
gille utan dricker upp pängarna.
På eftermiddagen samma dag gå barn
omkring. De sjunga:

God afton om I hemma är
Maj är välkommen

FOLKLIVSARKIVET LUND

Ja, de få också ägg. Här är många
som är fattiga.

Hälsa Nyårsung

I vårt hem var det brukligt,
att vid första nymåne på året gå ut
på trappan och hälsa nymånen. Vi sa:

Välkommen Nyårsskung, välkommen Herre
med fläsk och hösten
och gott korn till hösten

Och så skulle vi ha psalmboken i handen
Den psalm som då föll upp skulle vi
lära oss.

Barnsängskvinna

Min nyster dog i barnsäng. När
hon begravs la's i kista böjor, böjorta
och sat. Hon hade inte blivit förlöst.

De berättade om en kvinna, som
dött i barnsäng. De lade saker i kistan
för ett barn. Men hon kom igen och
sa att hon fått två.

Kvinnan fick inte gå över
landsvägar mellan tiden hon fått barnet
och tills hon blivit kyrkotagen. Hon

fick inte heller gå in på främmande ställe, de kom att slå sönder kar på det ställe där hon först kom. Men för att avhjälpa det ~~dog~~ skulle man slå ett kar i ändan på henne när hon gick.

Födelsemärke

Men Olle Jonsson hade fått ett födelsemärke i pannan. Det gick tvärs över pannan ned i en fläck på näsan. Läkarna sa att det kom att gå bort av sej själv. Men det gjorde det inte. Det bleknade kanske något, men varje gång han gråt syntes det så rött. Hon fick så många råd för det. Det var en kvinna som sa till henne, att hon skulle gå till 9 kvinnor som först fått en tös. Hos var och en skulle hon tigga en fläskbit. D.v.s. hon skulle gå dit först och säga ifrån för när hon kom skulle hon vara tyst. Sen skulle hon steka fläskbitarna och fettet som då blev skulle hon ~~ge~~ ge tors-

FOLKLIVSARKIVET LUND

dagar i rad stryka på märket. Hon tog istället en fläskbit, strök över födelsemärket med den och passade på att kasta den i öppen grav. Men graven skulle vara för en person av motsatt kön. Märket gick bort.

Varulf

De sa att en kvinna kunde få lätt barnsäng om hon kröp igenom efterbörden av en häst. Men då blev barnet varulv. För en del år sedan var det ett par kvinnor som skulle göra så. Jag känner dem, de bo strax norr om här. De gingo ut till en äng där de visste att en märr [skulle föla?]. Men där var en karl som fick syn på dem. Han slog sönder ställningen som de rest upp och sa att han skulle piska dem om inte de gingo hem. Så de kom aldrig till att göra det.

i avdel. följer här sid. 141

Den gamle bygaspelmannen sjunger visor.

[fortsätter från sid. 118]

Jag var i Gladsax 97, då sjöng de där "Och ljuflig Tid", när de gick omkring Wallborgaften. Jag har skrivit upp visan, så den går att skriva av.

Majvisa

Majvisa

v1 Ack ljuflig tid,
när träd på marken bära frukt
och blad och blomer gifva lukt
ack ljuflig tid.
I skogen fåglar kvittra
och på sitt sätt låfsjunga Gud
och blad och blommer glittra
och bergen gifva ljud

v2 När vi vår tid
i lundar ängar skog och mark
från en till annars ljuflig park
i ro och frid
få leva och få höra

FOLKLIVSARKIVET LUND

en ljuflig sång och klar musik
den hörts av intet öra
den honom varder lik

v3 Ack gyllne tid
hur det är ljuft att leva sker
när man är fri från allt besvär
ack gyllne tid
När kallans vatten rinner
så klar som vore en kristall.
Man då i solen finner
ett sken i djupan dal.

v4 Betänk det väl
hur falsk den lustan vara må,
Som kan så mast en ända få
betänk det väl
I dag är man en herre
i morgon är man kall i mull
de större med de mårre
de falla i allt stund.

v. 5 Rikedom och stöt

allt annat som här glimma må
och intet mera passa på
än rikedom och stöt
Men döden ger os lika
igenom sina skarpa skott
både fattiga och rika
han tar dem alla bort

v. 6 Ett härligt slott
i herrans hus och Tempel är
både sol och måne skina der
ett härligt slott
Der jag af sorg betagen
så glädes jag när jag tänker på,
hvad glädje, fröjd och fromma
Guds barn de skola få

v. 7 Af himmels höjd,
vars portar af perlor äro
Grundvalar utaf sten och skär,
I himmels höjd
Der lifvets brunnar klara
för Gud och Lammet rinna må

och lifvets träd så rara
uppå dess gator stå.

v. 8 Förlät vår synd
o store gud och Fader huld
för dins sons död och pinas skuld
förlät vår synd
Och hjälp oss med din ande
att vi från denna jemmerdal
få flytta till det landet
som är en fröjdesal.

Jag var på gillen och spelade. Jag kunde dansa och spela på en gång och ta skatt i luften och sen komma ner i taket igen. Jag spelade dragspel då, fiol har jag inte lärt förrän jag var fetter är gammal. När vi hade höstagillen och bygdegillen dansade vi ringdansar. Jag har lärt dem efter gehör. Jag kan dem utantill fast jag aldrig haft dem uppskrivna. Det är mer än 50 år sedan, det är länge det

FOLKLIVSARKIVET LUND

Så för en fem år sedan började jag skriva upp första raden till danserna allteftersom jag kom ihåg dem. Minnet börjar likasom bli slappare, så det var bra jag gjorde det. Alla ringdansena är här ifrån Jerrestad utom de tre [de tre sist upptecknade] som jag lärt i Blekinge, där jag var 1876–1894. Vi bodde utanför Ronneby, vi hörde till Ronneby församling, vi hade gård där. [Anmärkningarna inom ( ) av meddelaren lämnade uppgifter om dansernas utförande]

Dansvisor

(En stor ring, inne ringen en eller flera allteftersom ringen är stor.)

Se på en flicka som går i en ring
sina ögon hon kastar på gossarna kring
Till dem hon hastar
skänker dem sitt hjärta och hela sitt liv
hon räcker dem sin hand
hon klappar dem sin kind
hon giver dem kyssen och flyr som en vind
(Hon bjuder upp en pojke och paret dansar)

FOLKLIVS LUND

:/: I dansen så nätt
i valsen så lätt
vi flyga som en nordanvind :/:
(Sen en gosse som går i ringen, detsamma som förut men "gosse" sägs in i visan istället för "flicka")

(En stor ring, inne i ringen en eller flera)
Flickan hon går i dansen med röda gullband
det binder hon om sin kärastes arm
(Den som är inne binder ett band – näsduk eller sådant – om armen på den hon skall bjuda)
Och kära du min flicka bind inte så hårt
jag ämnar ej att resa långt bort
(Pojken går utom ringen och sedan klappas i händerna; det är skottet)
Hur hastigt denna gossen ur skogen förtvann
de sköto efter honom med 15 gevär;
(Pojken kommer igen)
Men var då inte borta mer än två eller två
förrän han ville till kärestan gå
Säg vill du mej något, så har du mej här
till dig står allt mitt hjärtas begär.

(Dans)

/: Se nu har du blivit gift
och här är din man
den vackraste gossen
där finns i vårt land :/

(Stor ring, i mitten en eller flera, som sedan bjuda upp)

Se damerna, se damerna på balen där de gå
kunde de få ha den äran, ha den äran
dansa med en kavaljer

(Dans – polska)

/: fritz, ratz fillebom bom bom :/

(Sedan ändras det till "herrarna")

(Utföres som föreg.)

Jägaren har ett kurtigt mod
i skogen måste han vandra
han söker mest efter vilda djur
ja, både vilda och tama.
Sen tar han flickan uti mövit hand

som svenska gossar pläga göra
så för han henne i sitt eget land
stora kärlek skola vi få höra
Här leken är som klotet runt, klotet rund (

som ängeln mild jag vill i famn dej taga (tås i famn)
förrän vi då så lät oss avsked taga (tås i hand)

(Dans – polska)

/: Glastigt kom du i mitt minne
aldrig går du ur mitt minne :/

(Stor ring, i mitten en eller flera, som sedan bjuda upp)

Här går jag i ringen och ser uppå dej
sen räcker jag dej handen, kom valsa med mej

(Dans – galopp, eller som de ha för hoppedans)

I Dala, i Dala skog, i Dalarnas skog
I galopp vi lida två, i galopp vi bada två, galopp vi två

FOLKLIVSARKIVET LUND

(Utföres som föreg.)
Vi ska ställa till en roliger dans
vi ska binda både krona och krans,
till dansen.

(Dans)
:/: Hej, hopp, en roliger dans
Hej, hopp, både krona och krans
till dansen :/:
Ja vacker är du när du dansar och ler
och vacker när du uppå kärlekstan ser,
du lilla.

(Dans)
:/: Hej, hopp, dansar och ler
hej, hopp, på kärestan ser, du
lilla :/:

(Utföres som föreg.)
Varför gråter du så mycket
varför fäller du så mången tår på kind
jag har ej tänkt att dig övergiva
jag har jo tänkt att bli din lilla vän
(Dans)

FOLKLIVSARKIVET LUND

:/: Tralalala lalala, tralalala lalala,
jag har ej tänkt att dig övergiva,
jag har jo tänkt att bli din lilla vän :/:

(Utföres som föreg.)
Höga berg och djupa dalar
här är vännen som dig behaglar
(Dans)
Hej, hopp min lille hjärtenopp
vi ska dansa till solen rinner upp
hej hopp min sköna, nu
nu ha vi dansat i det gröna.
Vi ska dansa på berg och backar
slita upp både skor och klackar
vi ska dansa till solen rinner upp
hej, hopp min sköna
nu ha vi dansat i det gröna.

Det är skam att stå i ringen
på flickorna och bjuda ingen
(Dans)
Hej, hopp min lille hjärtenopp
vi ska dansa till solen rinner upp etc.

(Utföres som föreg.)

Jag gick mej ut i lunden gröna
där fann jag mig en utsprungen ros
(Tas i hand)
så tar jag flickan så nätt i handen
och så spatsera vi vår kos.

(Dans)

/: Hej, sjung hopp falleralla, gjorde jag då
jag tog den vackraste jag kunde se
Hej, sjung hopp falleralla, gjorde jag bra
jag tog den vackraste jag ville ha :/

(Stor ring, inne i ringen gå ett eller flera par hand i hand. Vid dansen bjuder var och en upp någon ur ringen)

Där gingo ett herrskap i skogen
Trali, lala, falila, la, la
De voro så våta om skorna
Trali etc.

De fria för tusen riksdaler
Trali etc.

så ägde de knappast en daler
Trali etc.

(Dans)

/: Jag är så hjärtans nöjd och glad
för när jag fria, fick jag ja. :/

[Meddelaren glömt utförandet av leken, antog att "det gick till som vanligt"]

Mej och dej och rätt för mej står lilla vännen och lurar,
och klockan hon sjunger sången, så flickan hon dröjer länge.
inte vill jag ha dej, men jag får väl ha dej,
sen ska du stå här och gråta

(Dans)

/: Denna vännen är mej mycket mera kär
än den förra, som jag hade :/

[Meddelaren glömt utförandet]

Kom, kom fager ungersven
och för oss lända i dansen.
Den ene giver jag en korg
den andre säljer jag i min borg
och där finns glädje och ingen sorg
och här ska bröllopet stånda.

/

[Meddelaren glömt utförandet]

Kom lille kom nälle, kom följ mej i dans
för dej vill jag giva den gyllene krans
Den kransen den törs jag ej taga emot
förrän jag har frågat min far eller mor.
Ja, fråga din fader så mycket du vill
för du och dina ögon skola kösa mej till.

/

(Stor ring, i mitten en eller flera, som bjuda)
Så länges man lever i världen här
så lovar man sin tro
(Dans) /: Förälskat har jag dig min vän
du går aldrig av mitt sinne :/

Så skola vi äntligen skiljas
med tårar och med gråt.
(Dans) /: Förälskat etc. :/
Nu skola vi äntligen bjuda godnatt
godnatt, godnatt, godnatt.
(Dans) /: Förälskat etc. :/

[Från Blekinge]

/

(Utföres som föreg.)
Flickornas största glädje
det är att få en vän
Ja, räck mej så din hand lilla vän
och tag mej sen i famn ~~lilla vän~~igen
(Dans-polska)
/: Att dansa med mej varannan kvällt
det skadar inte det :/

[Från Blekinge]

/

(Utföres som föreg.)
Flickorna gå uti dansens ring
de tänka som så
en make kan jag få

(Dans-vals)

/: Säg vill du bli
alra käraste min
så bjuder jag dig uti valsens ring :/

[från Blekinge]

Här följer andra
sång på sidan 119

Fröken Kristina Hultman berättar

[Jerrestad, där hon också är född. — Omkring 70 år]

FOLKLIVSARK
LUND

Konung J

Där ligger ett stendös här utanför (på n:o 24 Jerrestad) Där skall vara en konung begraven, som heter Järle. Därför har byn fått sitt namn. Längre bort ligger en annan dös. Där skall hans drottning vara begraven.

Skattedra i Gyll

I Gyllebo är under det gamla slottet en källare. Far har talat om det. Därnere finns en penningkista, men där ligger en drake på den. En gång grävde de för att få upp kistan, men när de kom ner där, så sprutade draken eld, så de måste hasta igen.

Jätten Fa

Det var en Lunna domkyrka. Trollet Finn bodde i en backe, det var

FOLKLIVSARKIVET LUND

väl Allhelgonabacken. Hon gick och
mura på kyrkan. Han hade gjort en
klocka, som skulle gå ett år. De
skulle gissa hans namn, men ingen
kunde det. Då var det en, som gick och
lyddes vid backen, där de bodde. Då
hörde de hur fru Finn sjöng:

Vyss, vyss
i morgon kommer far din Finn hem
med hjärta och lever

och gick på så där. Då gick mannen sen
upp till kyrkan och sa:

Hör du, mäster Finn
sätt den stenen lite bättre in.

Och då blev han så retad att han for upp
och tog hjulet av klockan och ingen kan veta
var det hjulet sutthit och ingen kan laga den.
Sén sprang han ner och skulle välta kyr-
kan. Men då blev han fast. Och där har
väl herrn sett honom.

Trollen för-
byta barn

Vår mor talade om Trollen.
De kunde förbytta barn. De hade de gjort
för en kvinna och hon beklagade sej för sä-
kohuvbum. För nånting ovanligt, sa hon.
Hon gick hem och tänkte när hon skulle
bryggja, öste hon på röstet [ ] med
en äggaskal och bar ingen under andra
armen. Då kom trollmor och hon sa: Här
har du ditt barn, låt mej få mitt. Så tygg
som du har varit mot mitt barn, har
jag aldrig varit mot ditt. Jag har sett
Gjungby gård brinna av två gånger men
aldrig konna [=kvinna] bära på röstet med
en äggaskal förr än nu.

Trollen lån

De kom upp till gårdarna
och lånade saker. Det var ungarna som hon
och folk kunde ibland fråga dem: "Ha ä
för nåna". Då sa de:

Inte rista och inte flå
utan låt dem få och så gå.

Trollen ville gärna ha
kristna barn. Det var en kvinna, som hade
sitt lilla barn hos sej vid röstet, när hon
var om natten. När hon vaknade låg barnet
längst utåt golvet. Trollen hade försökt ta det

med sej.

Trollen ha skingrats, sedan
pipa och horn togs ifrån dem.

S:t Olofs källa

S:t Olofs källa skall ha legat
längre upp emot kyrkan. Den skall själv
ha flyttat sej dit, där den nu är. Många
sjuka reste dit. Det var en blind, som kom
dit för att offra. Han var där först två
gånger. Sen när han tredje gången reste
dit och kom upp på backen sa han:
"Nu kan jag se S:t Olofs kyrka". Och då off-
rade de mycket till helgonet.

Tjyklegubbar

Herrn kan tro vad han vill och
jag vad jag vill, men nog för att jag tror att
tjyklegubbarna är falska lantmätare, som nu
få irra omkring, där de mätfel.

Vi ha märke till att skärtors-
dag fanns det inga skator.

~~De gå och tjiga för äggtrollen~~

Olika personer berätta

FOLKLIVSARKIVET LUND

Dräng lagar grissla åt Trollen

Det var om backen rätt
utför Johan Lass i Löderuyn ["Stavsbacke"
]. Det var en man här på
tejet [=fiskläget] som hette Mats Frank.
Han dog för en 60 år sedan, då var han
omkring 70 eller 80 år gammal. Han tala
om att när han var ung och tjänte
som dräng gick han en dag och har-
vade ned räd vid sidan om backen. Han
satte sej och skulle vila. Så låg där en grysla
[=grissla=bakpelt] som var sönder. Den la-
gade han och la den på sin plats igen
På eftermiddagen när han kom dit igen
låg där ett bröd på en sten, nybakat, och
det stod han länge och tittade på men han
ville inte röra vid det. Då sa det inne i
backen, att han kunde taga brödet för det
var honom väl unnandes, det var av
hans husbondes räd, som det var bakat.
Mats Franks hustru berätta-

Trollen fira bröllop

de om ett bröllop hos ett underjordiskt folk. Det var från någon backe borta i Hagestad. De kom till gården, där hon tjänte som piga och lånade allt silver, som de hade, till utstyrsel och klädsel vid bröllopet. Då bad kvinnan på gården om de inte fick lov att se brudföljet och brudgummen. Det blev de lovade, de skulle få se bröllopsstassen över porten. Så stod de in~~a~~ann om porten, ~~upp~~krypna så att de kunde se över emellan takskägget. Då såg de brudföljet. Men de hade lovat att vara tysta. Men då kom pigan att säga: "Jysses kos" och brudgummen föll av hästen och bröt benet av sej. När de sen kom och lämna silvret igen sa' de att de skulle ha tegat stilla och inte sagt något på hade det gått lyckligt och de hade fått sett det längre. Nu när de nämnde namnet var det slut. — Det är många år sedan jag hörde det, jag var en 15 el. 16 år.

Stiegler [Fiskare på Kåseberga]

[se nid. 150] Född här och bosatt hela sitt liv

Min far har talat om det och hans förfäder ha sagt det för honom. Det var vid höst och två pigor från Löderup gick härupp på åsen [Kåsebergaåsen] och drogos med höstarbete. Då var det ju så att Valleberga och Löderup hade sin jord haller om haller. Den ena av pigorna var barnfödd i Valleberga fast hon sen fått plats i Löderup. När de gå där, kommer det en båt ute på sjön. Flickorna vinka och rätt som det är sättes en båt ut från rot i land. De följde med sjömännen och kommo om bord. Sen blevo de gifta, den som var barnfödd i Valleberga med en gjutare och han stickade hitt en kyrkklocka till Valleberga. Vad den var som den andra blev gift med, minns jag inte, men den hade fått något minne i Löderup också. Men Löderup ville också ha kyrkklockan, därför att pigan tjänat där. De flyttade den flera gånger från Valleberga men så fort de kom med den till skälet [=gränsen] mellan socknarna

Kyrkkl... i Valle...

kunde de inte få den längre. Ihur många dragare de än spände för orkade de inte, men omigen kunde ett par dra den. Sen blev den i Vallberga. Där var så högt ljud i klockan, att den hördes över till Bornholm. Men det fick de inte lov och därför så gått de illa i den. Jag har själv sett efter, där finns flera naglar i satta som skulle dämpa ljudet. Där var för mycket silver i den.

D:o.

Jätten Finn

Den som skulle bygga "Lunna" [= Lunds] domkyrka hade fått en jätte att bygga den färdig. Han hade lovat honom sitt hjärteblod eller skulle han gissa hans namn. Då gick hans kvinna på en kulle, där hade hon hört jättens kvinna vyssa sin son i sömn:

Vyss, vyss liten Finn
i morgon kommer Finn far din hem
med sol, måne, elva stjärnor
eller mannens hjärteblod.

Då gick hennes man till jätten och det var i i sista stund. Jätten hade bara en sten kvar och då sa mannen:

Hör Finn,
lägg den stenen bäcken in.

Men då tog jätten stenen och kastade den i marken och sen ha de aldrig kunnat få kyrkan färdig.

Dito

Rytterbacke

Om Rytters backe [kulle på Häseberga åsen] har jag hört att ryttare skulle haft exercisplats där.

D:o

Ebjerg (Häseberga)

Om "Ebjerg" [kulle på Häseberga åsen] sa min mor att kullen varje midsommarafton stod på fyra pelare. Så var där sådan musik och de dansade.

D:o

Lyktegubben

Min morfar talade om att han en gång gått vilse. Då kom en lyktemän till honom och sa: Följinn följ mej hem, ska du få en peng. Då följde han med honom, så att han gick i stenet hela

tiden. Men sen när han kom hem stängde han förstugudörren och sa: Tack ska du ha för du följt mej hem. Men han gav honom ingenting. Men sen blev han förvillad så att istället för att öppna stugo dörren, öppnade han ytterdörren igen och om morgonen när det ljusnade stod han mitt ute på en äng.

Fiskare på Köseberga.
- Omkring 50 år.

Tor jagar Troll

Jag och min syster och bror gick en gång när vi var små ifrån Magretevall [gård nedanför Hammars backar] och till Kåseberga. Då hördes det precis som det sjöng i luften. Det var riktigt klara tonmör. Vi stodo först utanför gården och hörde på. Det var flera andra som då stod hos oss och hörde det. Sen följde det med oss hela tiden, tills vi kom i närheten av lejet [=fiskläget]. När vi kom hem och talade om det, frågade morfar om vi mött någon eller rett några hundar. Det hade vi inte

gjort. Men morfar sa, att det var Tor, som var ute och jagade troll.

D:o

Trollen fira bröllop

Om Valshög [kulle på Kåseberga åsen] ha de sagt, att de sett hur de haft bröllop där och hur bröllopsfolket kom ut.

Bengt Ek
[Fiskare på Kåseberga]

Jungfrubjer (Vitaby)

Om "Jungfrubjer" i Vitaby [ ] sa de, att folket kunde se hur de färdades mellan Jungfrubjer och Stenshuvud. När man trampade på ena hällen, liksom sjöng det i backen, precis som den var hålton.

Trollen

Min mormor, som var barnfödd där, berättade hur de tog kristet folk in i backen, som de sedan hade att gå ärende. Så var det en tös, som skickades att låna en kittel. Men på stället, dit hon kom hade de "pröjat på tösen [=pinat

med frågor]. Då kom sén ett annat prun-
timmer som var argt och sa:

Inte rista och inte flå
utan låna och lå gå.

Där var inte ett tecken till utgång på backen så det är konstigt att de så där kunde färdas ut och in. Och de skulle ha haft kreatur där också.

Det var en tös som skulle gå med ett ärende ifrån Junkebjer till Hibblekille, som ligger väster om där. Då gick där en man med ett par oxar. Hon tyckte det var något roligt knyp och tog hela doningen i förklädet. Så kom hon hem och visade mören det och sa: Jag har hittat sällsroligt knyp, så jag har aldrig sett sådant förr. Då sa hennes mor: Bry dej inte om det, utan gå och lägg det där du tagit det.

De sa att Junkebjer varje julafton stod på en pelare. Det var en pojke som en julafton skulle söka upp ett par hästar, som gick ute i marken. Han kun-

FOLKLIVSARKIVET LUND

de inte finna dem utan gick upp på Gjun för att kunna se sej bättre omkring. Vårken var där blev backen upphöjd och hon blev intagen till folket där. Där var så mycket fint inne. Men han såg, att det var galet. Han började då att läsa på en psalm. Det tålde de inte, utan de började nypa honom. Men han fortsatte att läsa och läsa och till sist kastade de ut honom.

Göransson

[F. d. medmästare, Hagestad, Löderup. Inflyttad från Vitaby, Albo härad. — Omkring 80 år.] 28 vid 157

Min bror var skogvaktare på Kiviks Esperöd [S. Mellby s:n] Stenshuvud Han var ute en gång i skogen med geväret med sej. Han skulle ju vakta skogen, för fiskarna var duktiga att stjäla bränsle. Han gick vid den sidan av Stenshuvud som vätter mot sjön och klättrade uppför. Han träffade då på en ganska stor

FOLKLIVSARKIVET LUND

järnport som inte var riktigt stängd utan lite öppen. Han tog fast i den och skulle öppna den. Men det gick inte. Då fick han se en svart hona ligga framför den. Han blev häpen och vände och gick. Men sen ångrade han sej och vände om och tänkte, att han kunde ju skjuta. Men då fann han varken hona eller jort.

D: o

Hjöjungfrun

Jag var på där en 20 år gammal. Vi skulle en morgon vid ½ 4-tiden gå för att se om hummorna. Jag var i sällskap med min far. När vi gått ett stycke på åsen, behövde jag förrätta naturbehov. Jag hade precis hunnit knäppa ner byxorna, när jag fick se något gust borta på backen. Det syntes rakt på mej där jag satt och jag såg att det var en kvinna. Hon var väldigt grann klädd, hade utslaget hår och stora hängande bröst. Hon var omgiven av en riktigt sken. Jag skrek på far, men när han kom tillbaka var hon försvunnen. Han hade inte sett något, fast han borde ha mött henne. Han sa, att jag inte skulle vara rädd, det hade varit sjöjungfrun, hon brukade synas på åsen [Kåse bergåsen]

Skogsmun

Stielgler, Kåseberga
[se vid. 146]

Det var en gång jag och ett par andra fiskare hade varit i Ystad. Vi gick igenom Sandskogen. Det var tidigt på morgonen. Då hörde vi något som skrek, det var ett barn som låg på de nedersta grenarna på en gran. Vi fortsatte att gå och då fick jag se en kvinna, stor som en jätte, på det barnet var. Jag sa till den andre: "Se ni, den där gäe". Men de sa: "Säg dej inte om det, den har vi sett många gånger, det är bara "skadsnuvan" som ska gå och hämta sitt barn."

Gjöra

D: o

De talade om att gjöra åt hjälpte Nils Bengtsson. Han var fiskare här

på Kåseberga. Vid den tiden, då fiskarna voro ute, varnade sjöråt alltid med klappningar av årorna i båten, när storm var annalkande. Båten var ju uppdragen på land. Och likadant när de skulle sätta [garn] så de kunde passa på väderleken. - Det är bäst att sätta efter ål, när det varit storm och sjön har fällning, när den lägger sej.

D:o.

Skogsmannen

Det var i Vilaby. Min far var hos morbror och sydde. Hans hustru var död och de sydde till begravningen. Då fick de om kvällen se genom fönstret en som stå och höggs på en al utanför gården. De trodde att det var en skogsfru och de skynda ut för att ta honom. Men då syntes där ingen. Det var nio på marken, men inte märken efter några fjär. Morbror kunde inte sitta mer än en hossa [strumpa] när han skulle ut.

Om morgonen satt hosson kring Tappen på dricka kaset.

Göransson, Hagestad
[se sid. 153]

FOLKLIVSARKIVET LUND

Så kom

När de skulle så kom, skulle almelöven vara så stora som musaöron

D:o.

Tor med sitt ~~fa~~gra skägg
lockar barnen utom vägg

D:o.

Det var lag att äldste sonen skulle ha gården

Per Hansson.
f.d. Lantbrukare, Hagestad, Löderup
[Född här och levat hela sitt liv. - omkring 70 år]

Byhus

Den som hade byns hors var kårman för byn. Hagestads byhors kom till Lars Persson [kallad "Rige Lars Persson", 25 Hagestad, ägare till Åspinge gård, och anbägaren har byhorset såväl som byhuset kvar] redan för vanns det.

D:o

Tre fåror i Tor behyder ett gått år.

D:o

Skulorna gå över kvastskaftet

När de skulle ta ut skulorna första gången på året skulle de gå över kvastskaftet. Och de skulle inte säga ett ljud. Det har mormor talat om.

D:o

Dräng lagar grisla åt Trollen

Mormor talade också om att det var en dräng från n:11 som gått och vårat [gjort i ordning vårbruket] nere vid backen vid Sven Ols [alltså hög 14 Hagestad] ägorna var gridda och det n:7 hade jord därnere. Det var på de dagarna, när det var Troll i backarna. Så låg där en grisla ute på backen och det mackade [=tala] därinne, om han ville laga den. Det gjorde han och det var ju lätt för honom, för på den tiden hade de träsclar och de gick ofta sönder, så att de måste ha verktyg med sej ute på marken. Sen var grisslan nerkommen i backen men så låg där i stället en kaka bröd så att det: att han kunde gärna äta den, för den var av dondens bästa säd.

D:o

Lärare Lindholm i Kåseberga berättar

—forts. från sid. 48—

FOLKLIVSARKIVET LUND

Göa Nisse

En motsvarighet tillgoavätta var göaNisse ute i husen. Var de goda vänner med honom kunde de tröska hur mycket som hälst, om nätterna fylldes ladorna igen. Då var alltid kreaturen i gott hull. Man satte ut på en tallrik till honom.

Hälsa nyårskung

Det var brukligt där hemma att hälsa nyårskung. Det var första nytändning efter jul — kom den innan Trettondagen räknades den icke utan då var det nästa. Man skulle akta sej för att se nyårskungen under takskägget d.v.s genom ett fönster eller så där; då kom man att slå sönder många kärl under året. Man skulle ta en psalmbok i handen och gå ut på trappan och säga:

Välkommen nyårskung och välkommen Herre
med fläsk och med bösten

och med gott korn om hösten
med ru [= råg] och med kärna
så vilja vi tacka Gud så gärna.
Med detsamma skulle man låta
psalmboken gå upp och den psalmen
som då föll upp skulle man läsa
sej så fort som möjligt.

Kreaturen få salt

Annandag jul skulle kor
och hästar ha salt innan de fick sitt
morgonfoder. Det var alltid plägsed i
mitt hem.

Stjärngossar

Trettonafton gick de med en
stjärna med sex ytebar. De sjöng en
sång. Och så var de ofta lite förklädda.

Julklappar

Det var inte så kinkigt om de
julafton obemärkt kunde kasta in
någon sak. Det var något fuffens,
de skulle vara raska i vändningarna
blevo de upptäckta, kunde det hända att

M. 455

FOLKLIVSARKIVET LUND

de fick mörj.

Trettonafton

Trettonafton skulle man alltid ha rågmjölsgröt.

Knut

Den 13. januari slutade julen. Fjärde dagen Knut kör julen ut. Då skulle julgranarna tömmas och det sista bitarna av julgottet skulle man då göra slut på.

Lekar

Det var pantlekar av olika slag. Man skulle läsa upp ett långt stycke. Sen skulle en annan läsa efter. Tog man fel skulle man ge pant.

En annan lek var att [illegible] skulle nämna ett ord. Sen skulle en annan säga ett annat ord som rimmade t. ex.:

Du är ett nöt.
[Svar:] Du kan få en stöt.
eller: Kan du göra något hyss
[Svar:] Så ska du få en hyss.

Pantlösningarna var av samma dag för alla lekar. Man skulle kyssa någon. Eller skulle man t. ex. "röra i gröten." Då ställde den sej mitt på golvet och rörde med handen och sa: Här står jag och rör i gröt, är det någon som vill säga om den är sött. Så fick vem som helst komma bort och kyssa honom. Där var ingen blygsamhet i det fallet för i tiden. Han fick stå och röra där, tills någon kom.

"Dra kavle" kommer jag i häg. Ett band bands ihop. Två fattade tag i var sin ända. De övriga höggo fast om livet på dem och varandra och drog. Det var alltså dragkamp.

Gjus om dick-Fyda

Två gjus till julen skulle vara, fars gjus och mors gjus. De skulle vara ny stöpta och inte tända förut. De tändes varje gång med samme sticka och skulle alltid brinna samtidigt. Den vars gjus först tog slut, skulle först dö.

Penga

Med detsamma man fick en penng, spottade man på den för att den skulle bli där.

Slitade prengar var lyckoprengar. De skulle man ta vare på och inte ge ifrån sej.

Faddergåvor

Faddergåvor skulle man lägga hos barnet i vaggan.

Skatter

Såg man ett eldsken ute på marken sa de, att det var nedgrävda skatter där. Sådana sken stod ju still. De som rörde sej var ju lyktekarlar.

Högarna stå på pelare

Skärtorsdagnatt stodo högarna på pelare. Det var somliga som fått förmåga att kunna se sådant där.

Gungby kon att fjä

Det var om Gungby kon och fjäs. Högen stod på pelare och folket dansade inunder. Kom någon i närheten kom de ut och ville bjuda. Men drack de, så

blev de förtrollade. Då var det en dräng som kom där förbi, men han tog hornet och red bort. Han kom att spilla ur hornet bakom sej på hästländen och där brändes hål. Han red bärs över fälten. Trollen följde efter men de var tvungna att följa förorna. Han kom hem så att han hann stänga porten för dem.

Odens jakt

Odens jakt, det var ju bara fåglar. Det har jag hört ofta om kvällarna. Men folktron var, att det var Odens hundar som åstadkom ljudet.

Se gjöke

När de såg gjöke skulle de så hastigt som möjligt vända ett plagg

De sista Hrånarna

Var där några från som blev kvar när man högg, var det inte så noga. Husbonden sa, att de kunde slå kvar där. Men om det var med avsikt vet jag inte.

Olika personer berätta

FOLKLIVSARKIVET LUND

Majgillet [=dansgillet under sommaren] började Kristi himmelsfärdsdag. Det var nere i Hagestad. Midsommarafton gingo de får ägg och de gingo psalmer då. Jag minns det var på ett ställe där ett par pojkar aldrig kunde bli rams. Där gingo de då: "Se, hur gott och ljuftligt är, att bröder bunna sämjas. Majgillet

Mätta Tufve Lars

[änka efter lantbrukaren Tufve Larsson Röslöv, Vallebygda. Omkr. 85 år. Hon är född i Hagestad, Lödelunds s:n och flyttade hit först vid giftermålet.]

Midsommarafton skulle de binda ett band kring gionerna, för att de inte skulle blåsa kräftan i näsan på folk. Ja, det fick vi inte då, till det ruttnade bort. Midsommarafton

D:o

Julafton brukade de ge Goa Vätta öl eller Brichas. De slog tre gånger under bordet och sa: Goavätta

"Det är till dej och de dina
för att dw inte ska skada mej och min
Nej, hon fick ingenting annat.

D:o

Slå dricka

Julafton och nyårsafton skulle de gå ut och slå dricka till tre träd av olika slag och tre gånger till varje träd. Det skulle vara ask, hill [=hylle] och avela [=äpple] träd. Jag har inte varit med om det precis, men jag har hört det. Det skulle vara för att de inte skulle bli blåsta.

D:o

Julafton skulle djuren ha så mycket de ville ha, hönsen skulle ha så mycket de ville. De satte upp en kärve till fåglarna. Juldagsmorgon fick de inte fora kreaturen förrän de varit inne och fått en sup och en bit mat. Annars kom inte kreaturen att trivas. Det brukade vi här till vistocksår förr.

Julkärve

D:o

De skulle inte elda juladags-
morgon förrän de varit ute och sett att någon

Inte elda

annan eldat först.

D:o

Svinnorna tränga port

När de hade inköstat skulle frun timmerna springa och stänga logportarna för att det skulle bli "gimmer" lamm [hon-] året efter.

D:o

Bära kaka till brudparet

Brudfolket bade sej i en tång, som stod i Barn kasta ett barn upp till dem.

D:o

Trollen fira bröllop

Trollen kom upp till en gård för att låna klagot, för de skulle fira bröllop. Det skulle ha varit Jins Hans gård i Hagelstad. Kvinna var förveten och frågade om hon inte kunde få se när de hade bröllop. Det skulle hon få lov till, men hon fick inte tala om det för mannen. När hon ser säg det, så hon liksom till mannen att han kunde också se det. Hon satte armen i sidan och han såg genom hålet. Men då föll brudgummen av hästen och bröt benet av sej. Sen när de kom tillbaka och lämnade vad de hade lånat vars de

mycket arga och sa, att så skulle de inte gjort för det hade hänt en stor olycka.

D: o

Lura målänningar

Jag hörde om ett sätt att lura målänningar. De kom ned på slätt bygden och brukade byta ut trätaska mot ärter. Så var det en bonde som kom överens med en målänning att de skulle packa varandras handelsvara. Bonden stampade i mått så där gick 3 ggr. så mycket aska i, men målänningen kunde trots alla ansträngningar inte få en ärta mer.

Lars Tuvesson, 4 Fröslöv. Vallebergas-n.
[Lantbrukare. 57 år]

"Klausten"

Det var en gubbe, som gick här på arbete och som hjälpt som dräng på Tosterup. Han talade om Klausten [se sid 46]. Det skulle varit någon på herregården som kommit till Bornholm. Han blev bekant med en flicka därinne, men sedan reste han hit igen och då skulle hon bunda dit en sten i sitt strumpband och slagit den

mot "Black" [= tornet på Tosterups herrestäte]. Men stenen föll ner innan den nådde fram och och när den träffade jorden sprack den.

D: o

"Klausten"

Nils Persson i Tågarp — han fyllde 70 år i år — talade om en logdans som han varit med om på ett ställe i Örum [Frörups s:n]. De båda spelmännen hade spelat upp en dans men sen kunde de inte sluta. De dansade de trötnade men spelmännen fortsatte. De skällde ej och bittade på dem och undrade varför de inte slutade fast det var svetta så det rann av dem. Till sist gick de in och talade om det för husbonden på stället. Han gick ner på logan och när han sag dem torg han upp sin kniv och skar av strängarna på fiolerna. Då först slutade de. Det sas då att de varit i "älvastrog". Det skulle vara någon slags trollmakt, som kom över dem.

Det var ett ordstäv, som man ofta hörde för när någon var särskilt ihärdig med en sak: att han kommit i ett sådant älvastrog att han inte kunde sluta.

Anders Tuvesson, 4 Fröslöv, Vallebergas-n.
[Lantbrukare, 53 år]

FOLKLIVSARKIVET LUND

Bröllop

Det var en piga, som tjänade här, som var borta på ett bröllop. Hon talade om, att när det led mot att brudparet skulle lägga sej, löste de brudkronan, så den satt löst på. Sen skulle där dansa tills den föll av, då var det slut med dansen. Sen skulle ungdomen följa brudparet till sängen, som stod i ett annat rum. Herrarna skulle följa med bruden och flickorna med brudgummen. Sen skulle de kappas att klä av dem och till sist skulle de doppa omkring dem i sängen. — Det är många år sedan jag hörde det, och jag kan inte minnas vilken av pigorna som talade om det.

D:o

Medel mot nisse

När maran ville komma i stallet skulle de binda en sten med hål i över hästen. För att själv skydda sej, skulle man sätta skorna en på var led [= en med klacken och en med tån inför]

D:o

Ugglaskrik om dödsmän

När de hörde ugglaskrik, sa de att det att något skulle dö: folk eller kreatur.

D:o

Det sista lasset

Det har brukats, så jag har varit med på det, att man skulle hurra när man körde in sista lasset.

D:o

Gjökar

Jag var upp till Sven Lars i Örum på kalas, när de bodde i den gamla gården. De hade fått en ny piga där. Vid 1-tiden kom hon till Silja, fru Sven Lars, och sa att hon var så rädd för det hade kommit in en kona med kycklingar i köket. Men Silja sa: "Bry dej inte om det där, det har jag sett så ofta." Så kunde den där konan försvinna sätt som det var.

De sa alltid att det gjökade i den gården. En dräng, som tjänat där, talade om hur han en gång, när de varit uppe på loftet och vägt upp säd, sett två rödhuvade pojkar. Sven Larsson, som stått vid sidan om, hade sett hur han blivit rädd och tillat bort där och sagt: "Bry dej inte om det, det har jag sett så ofta." — Fråga Sven Larsson om det? Nej gör inte det, för han vill inte tala om det, han vill inte det skall komma ut, att det gjökar i gården. Men

FOLKLIVSARKIVET LUND

drängen heter Sven Jönsson och bor borta i Hedvigsdal.

En gång, när jag själv var där, hördes det som ett helt dragonregemente i sed igenom där. Det var vid 10-tiden på kvällen. Vi voro flera där och vi skyndade ut för att se efter. Men det fanns ingenting där. Det var i den nya gården.

Magnus Andersson, Löderup.

[F.d. lantbrukare i Örum [Hörups s:n], född i Örum, numera bosatt vid Löderups station 53 år]

Karna Palm berättade hur hon en gång sett gråke. Hon tjänte i den gamla klockaregården, (Löderups) det var under prästens tid, när han var klockare-präst här. På en natt hade hon varit i Valleberga och kom hem vid 12- eller 1-tiden. Det var i augusti månad och månljust. Hon satte sej på en bänk vid kyrkogårdsgrinden, som går ut till klockaregården. När hon satt där, sa hon, såg hon plötsligt hur någonting vitt kom upp ur en grav. Det gick och stökade omkring bland gravarna. Till sist kom det bort emot där hon satt. Då sprang hon och smällde grinden igen men så säger hon för sej själv: äkta du är en riktig tosa, som sitter och skrämmer dej. Du har ju suttit så ofta här. Och hon öppnar grinden igen. Men då kom det med en förfärlig fart förbi henne, sa hon. Och Karna Palm var inte den som lät skrämma sej och hon trodde att hon inte hade varit det minsta rädd.

D:o

Det var i Måns Måns'gård i Örum. Jag tror att folket hette Åhe Pers. Ja det är en 80 år sedan. De ha talat om det för mej därnppe. Kvinnan hade dött men hon brukade gå igen och komma upp där. Till sist var där någon som var modig och tog ett lakan omkring sej och frågade henne vad hon ville. Jo, sa hon, jag har lämnat garn till stickning där och där — och hon nämnde namnet — och där är det ännu. De gick dit och det var som hon hade sagt.

D:o

Far berättade att Hans Olsson, han bodde på n:r 2 i Hagestad, en gång var på

kulan [= supen] när han körde förbi kyrkogården. Han ropade inåt: Gökväll far och mor. Men då kände han hur det blev alldeles fullt i vagnen och hästarna kunde knappt dra den. Men han sågingenting. De knuffade och slöto på honom och dagen efter var han ön i kroppen och både blå och grön.

D:o

Bäckahästen

Erland Nils kvinna i Hannas — hon var då en 80 el. 90 år gammal — Talade om för mej att en gång kom en grå häst in i deras stall. Han var grann och fet. Vi la "holá" [= huvudstöd] på honom och körde med honom tre nätter och tre dar, så hon, och rastade riktigt "döfvelbärga" [= djävulskapet]. Men så fick han "holad" av sej och då reste han. Han menade att det varit bäckahästen.

D:o

Kyrkohåla

Om Kyrkohåla påstå de att en kyrka stått där. Det var en bror och syster som blivit vigda ihop. Då kom en fågel in och sjöng: Evigt, evigt! Och så sjönk kyrkan. Jag vet inte om det är sant, men de ha påstått att att de lodat där. De skulle ha bundit ihop 11 el. 12 höväller utan att komma nå botten.

D:o

Gravsten

Det var en bonde, som hade goa nissar. De brukade draga till honom från grannarna. Så kom bonden och mötte dem en kväll. Han tyckte att den ene hade för litet bass. Då sa den andre: Tycker du det är litet, han är ju född i går.

D:o

Kristian Tyrann och prästen i Löderup

Gamla personer ha talat om, att Kristian Tyrann flätt en "grinig" tjur levande [grinig = en särskild färgskattering på huvudet]. Det var bara på ena sidan och så kastade de skinnet in på den andra och lät den springa. Tjuren skulle ha dött vid Grimsbacke [åtel på n: Löderup] I Löderup fanns en präst som hette Ek. Han bannlyste kungen Kristian Tyrann red upp för en stenberg, och då ryckes där efter alla fyra hästskorna. Det skulle vara för att han var bannlyst. Han sände då folk

FOLKLIVSARKIVET I LUND

till Löderup för att döda prästen. Han gick in i kyrkan och trodde han var skyddad där. Men folket hägg i kyrkodörren, och då gick prästen själv mant ut till dem. Så dödade de honom. Han hade sagt att där skulle planteras en ek på hans grav, och om han blev salig, skulle eken grönska. Det var också något om att eken skulle grönska i hundra ~~de~~ år och torka i hundra år. Men det minns jag inte.

D:o

En "bill-grenare"

Vet kandidaten vad en billgrenare är? Jo det var så att när gubbarna hade åldermansgille brukade de supa såförfärligt mycket. Då tog de rej för att bestämma ett visst antal nypar. Det var olika förslag: två, tre, fyra. Det blev fyra nypar. Men då föreslog min farfar att de skulle ta en till, den femte. Ja, det blev de överens om, men då skulle de kalla den en billgrenare.

Viktor Billgren

Kyrkovaktmästare i Löderup - omkring 45 år.

Gloso

Otto talade om något, som sprang mellan benen på folk och klöfvade dem mitt i tu. Det sprang i djulspåren. — Ja, gloso, sa han, det kommer jag ihåg nu, när kandidaten säger det.

Per Billgren

[Son till föreg. — 13 år]

Trollen

Kullestenen, kallas den stora stenen nte i ängen vid Måns Håkans [Löderup]. Otto talade om för oss att där ~~bodde~~ bodde trollen. Men under stenen låg en tibbl, och när den kom bort, kommo trollen lös.

D:o.

Pelsa-Kitta

Otto talade något om en som hette Pelsa-Kitta, men det minns jag inte.

D:o.

Löderups kyrka

Jag har hört att hålet i valvet ovan för altaret [Löderups kyrka] var därför att det skulle regna ned på prästen, så att han inte glömde läsa bönen för de fattiga. // Viktor Billgren [se föreg. sida]

Per Lars' hushållerska berättar

[Anna, hushållerska hos undantagsmannen Per Larsson 21 Hagestad, Löderups s:n. Hon har tjänat hos framstående i alla (dagtal) sin tid och i olika byar — 64 år]

Goa vätta

Elna i Anders Jeppa talade om att det var på ett ställe i Borrby, där Goa vätta vändes. Hon kunde ju gå över allt. Hon gick in mitt i natten till knesbonden, som hette Per och sa: Per, nu har din ko kalvat.

Jag har själv gett Goa vätta. Det var när jag tjänte hos Jöns [Jöns Jönsson, ägde en gård i Borrby]. Där var jag i elva år. Varje julafton skulle Goa Vätta ha ett kvarter öl. Jag skulle slå det på olika ställen: i fähuset, i fårahuset, i kostallen, i kalvkättarna, hos hönsen och så där. Det är väl en 25 år sedan.

Goa nisse

Det var uppe vid Nils Anders på nr 20 i Borrby. Där är sk-Ti i den gården, det är sant. Det var en karl som kom gående där. Ja, han vär ju kulan [=nyper]. Som han gir där möter han ett sådant förspänt med två skator. Det var Goa nisse, som kom körande. God kväll sa han. Men han fick inget svar. Hälsar du inte din, svor han till. Och var ska du hän (den närmaste gården) Jo, jepp han, jag skall höra till den gamle drängen på

När jag tjänte i Ö. Herrestad talade mannen om att det var på ett ställe där de inte fick utbröskat. De lå råg vid och höjdgorna i Kådmen när de hade slutat för kvällen, men om morgnarna kunde de inte finna dem. Där var sådd över dem lagt, för när de sen tröskade fann de den igen när det blev kväll. Men så en gång fick tröskemännen syn på att där var utsatt ett fat gröt i en höna i logen. De tog skinnet av grötten, sen när de hade tömt fatet, gjorde de något fult i det och la skinnet över igen. Men sen fick de fort utbröskat. Ja, det var Goa nisse.

Glömmingehus

En piga som jag tjänte i lag med i Ö. Herrestad talade om att när de var såd uppe på Glömmingehus fog de mössan av för "jätten" [en vildmans-figur av sten] och då blev säcken

så lätt. Men så var det någon som istället satte
sin mössa på honom och han hade knappt
maktat bära upp säcken och när han kom
ner igen låg mössan på marken.

Hon talade också om att en gång
hade de flyttat jätten, men då blev där ett så-
dant oväsen i gården, att de måste sätta den
på sin plats igen.

Jätten, som ~~hette~~ byggt Stein-
ringehus, heter Ulvtand.

Noe skytt

Det var när jag tjänte till An-
ders Ols på 21 i Borrby. Jag var då en
14 år. Vi stod utan för grinden en kväll.
Det var i september, det var så granna
väder och månasken. Så var det den ene
drängen. Si nu, säger han, nu är Noe skytt
ute, han har hundarna med sej. Det ven
så i luften. Det var alldeles ryskigt. Och han
har skjutit många troll.

Troll dödas av åskan

Det var en kvinna som talade
om ett åvenkyr på Bornholm. Hennes
man hade varit darinne och talat om det

för henne. Han hade varit ute och gått i
en skog och då hade det börjat åska så
ryskligt och han hade ställt sej under ett
träd. Då kom där ett gående och ställde
sej vid sidan om honom. Det var en jyss-
ling, han hade röd huva på sej. Man-
nen hade börjat läsa "Fader vår" för det var
ju sån trång åska. Och när han höll
upp så den där till honom: Pladdre mer
man, pladdre mer man. Rätt som det
var slog åskan ner jättestor vid sidan om
honom och slog trollet i hjäl.

Trollen

Mannen, som jag tjänte hos i
Ö. Herrestad talade om att i hans föräldras
tid hade det bott troll i en backe där. Där
har också legat en brydsten vid den backen.
De kom upp i deras gård och lånte bröd,
det var när han var 8 år gammal. Det
var en trollunge som kom och ~~skrivna~~ sa
till honom: Har ha ni det där borta i
backen. Men hon hade knappt sagt de
orden förrän hollkärringen kom och sa:

Inte rista och inte flå
utan låna och lå' gå.

Trollen fö-
lyfta kum

Kvinnan där hade en liten glytt. Tollen tog den och lämna sin i-gen. Trollungen var så liten, så liten, att han kunde ändock tala. Där stod en bryggd och där låg äggaskal på röstet. [Det använda malttet] ja de hade ju av-bryggt. Och då sa gryssingen: Ar jag så gammal och vis, som världen har stått har jag aldrig sett någon bryggt på ett äggaskal för. Kvinnan blev så förvåad över att han kunde tala. Det hade hon aldrig trott. Hon höll på att baka och tog gryssingen och satte den på grynlan och skulle föra in den i ugnen. Men då kom trollkärringen och sa: Här har du din glytt, lå' mej få min.

Trollen fjät

Det var på ett ställe uppe i Ö. Herrestad. Kvinnan skulle baka och stod och öste mjöl från säcken i bakbä-

get. Det stod en gryssling också vid säcken. Men den såg hon inte. Då kom en kvinna in. Ser du inte den där stå och öser mjöl sa hon. Men då för vann han.

Trollen
och ett
Fejoje

Så kyrkobacken i Borrby gick en "vyktejoje" "[vaktejojke] och vaktade. Så kom där upp en gryssling till jägen och bjöd honom ner i backen, för de hade kristtragille där. Ja, sa jägen, om de lovade, att de skulle släppa ut honom igen. Och det blev han lovad. När han kom ner i backen bjöd de honom på gröt. Och så sa de till honom att så många skär gröt han tog, så många mans styrka skulle han få. Han tog 12 skär gröt och fick 12 mans styrka. Där var de som hade sett honom. Han kunde sätta ryggen under ett helt lass med säckar och lyfta det.

Det var i 43:e gården i Borrby. Det var innan Anders Ols töser flyttat in och de höll på att måla där. Då var där en som

Trollen
dans

gått förbi där en natt vid 12-tiden. Och då var där gjastint. Men det var ingen som bodde där. Hon gick upp till längan för att se efter. Och då fick han se att det var pysslingarna som ställde till dans. De bodde i backen som går vid sidan om där och ända upp till Tudeskär.

Kristen kvinna ger barnmorskehjälp

De talade om, när jag var i Ö. Herrestad att det var en dräng som kom ridandes till en barnmorska och ville hämta henne till Stenshuvud. Det var en pika där, som hon skulle förlösa. Hon var kristen och skulle ha en kristen barnmorska. Men hon ville inte följa med. Men drängen sa, att hon fick tvunget, och han måste lova henne att hon skulle komma hem ordentligt. Hästen han red på var så hög, men när hon skulle sätta sej på blev den så låg. Drängen, han var också kristen, så, att ifall de bjöd någonting på henne, skulle hon inte säj sej om det. Hon fick ett helt förkläde

med hasyllsjön. Drängen, som följde henne hem igen, sa att hon inte skulle fälla eld på den utan lägga hela förklädet på bordet. Det gjorde hon och om morgonen var det fallt av silvervagnar.

Det var en som hette Sven Stjärting, som gick igen. Hans käring gick också igen. Det var i Ö. Herrestad. Hon stod vid altaret i kyrkan och han stod vid en sten på kyrkogården. Så var det skräddare på ett ställe och sydde. De hade lovat pigan en pjäls om hon ville gå ut och bära Sven Stjärting in och lägga honom på bordet. Hon var modig och gick. När hon kom ut till honom sa han, att hon skulle bära honom mycket grant. Men först skulle hon gå in till kvinnan och fråga om hon ville förlåta honom. Hon gick in i kyrkan och bort till henne, där hon stod. Men hon sa nej. Så gick hon ut till honom igen och bar honom in till skräddarna. Men när hon kom in rände skräddarna ur stugan. Så kom prästen och ma-

Gråskum

M. 455

rade dem i jorden båda två.

Det var en som gick upp på kyrkogården i Ö. Herrestad och krävde en som var död. Men det gjorde hon inte mer än en gång. Han blev slängd så långt, så långt, att han knappt kunde hitta hem igen.

De talade om en gästgivaren i Ham mentög att han sålt sej till den onde. Han skulle ha skinnet av honom, när han var död. Där han så dog lät prästen bära in hans kista i kyrkan och ställa den vid altarskranket. Det hade lejt en skomakare att sitta innanför skranket och se på. Präs ten hade sagt till honom: Där är mycket som kommer att gå över dej, men det skadar dej inte. Skomakaren hade fjus fänt hos sej. Klockan 12 skulle de komma. Och då kom de. Det var många och de tog locket av och började. Han kunde se hur knivarna gick. Sen hängde de skinnet på skranket. Men då passade skomakaren på att sticka en syl i skinnet och dra det över till sej. Sen försökte de få skinnet igen. Den onde förskapade sej till präst också. Men det gick inte. Och mannen som jag tjänade hos i Ö. Herrestad sa att skinnet skall hänga i Lunds museum med naglarna på.

Det skall vara två fröknar som kösa med kaitt på Gärnäs [herregård]. De bevaka en skatt.

Det var en dräng på det stället där jag tjänade i Ö. Herrestad. Han hade ställ på en kväll och skurit vigrar. Då fick han se två fröknar utan huvud. Han sköng de allhanman och sprang hem.

De säga också att det skall gå en vit dam i trädgården. [Gärnäs]

Bäckahästen fanns i bäcken som Bäck
går förbi Borrby gård. Det var några glyttar som skulle ride. Han segnade ner och blev så

liten, så liten, så de kunde komma på. Men sen blev han så hög, så hög och alle glyttarna föll av.

Spökeri

Det var en man som en kväll kom gående förbi n:r 20 i Borrby. Där var ett fastigt stort dike vid sidan om vägen. Då var det för honom att bykas två kärror som stångades. De körde ihop med hornen. Där tog en bra törn, så han. Men med detsamma blev han utskjuten i diket.

Det var en brydestria i Ö. Herrestad där de sa, att det bröt varenda natt.

Goaviska Gus

Min far fann goaviska Gus av sten. Det var i Borrby. De voro svärtan som julgransgås och röda. Där syntes en ribbig veke i dem.

Vårtor

När min far var död, tog jag en knappnål i klädseln och stack i vårtorna. Jag hade rent fullt med sådana. De försvann alla utom en. Den hade jag glömt att sticka i.

Per Larsson berättar

[Undantagsman, 21 Flagestad, Löderups s:n. Född i Borrby. — 85 år]

FOLKLIVSARKIVET LUND

Jens Grim och spöke i Löderup

De talade om Jens Grim eller Vallamannen att han for hit [Löderup] och flådde en tjur till häloten och hästade skinnet över honom. Prästen red ut till honom på Vallen, det ligger vid Tosterup, och bannsatte honom. Han häfjade honom på trappan och ritade en ring runtom kring sej, så Vallamannen inte kunde göra honom nånting. Men var Vallmannen trädde wedden gräsetenderr hans fötter. Han for då hit och dödade prästen. Han blev halshuggen på en sten som stod i kyrkan, ända till 63. Där syntes tydliga blodstrimmor på den, det har jag själv sett. Och dörren fanns där också, som de hade huggit på. Prästen hette Ek och han bad sagt att de skulle plantera en ek på hans grav och att om den grodde så skulle han komma till det goda. Och du har väl sett

den gamle eken på kyrkogården.

Det var Vallamannens syster som regerade. Hon kom ner med en krigshär och skulle lägga gården öde. Men då sköt han sej, han satte sej på en krutfjärding. Och de hittade det enda låret ända borta vid Ystad.

Han hade så många krigare, att de kunde stå i två led från Vallegården till Ystad.

Ek manade en människa ner. Hon hette Jerrestads Jeppa, hon reste sej upp ur jorden och ställde till ont. Hon kunde komma upp genom brunnarna. De ser slarvigo ut Jeppa, sa de till henne. Jepp jepp, sa hon. Hon gick till nattvarden och när hon oblaten hem och gav till kreaturen. Så gingo de till prästen. Och hon måste dit. Hans befallde sin dräng att ta sina hjuletag och så måste hon gå och bära. Sen körde han till Kyrkohåla och där manade han denne när och satte en ekpåle i.

Det skulle inte ha varit så länge sen, så stod där ett grått bundet vid Kyrkohåla. Då hörde de hur det sa nere i jorden: "Rocka [skaka] bra gräss, rocka bra gräss." Och de var kvicka att få hästen ifrån.

Kyrkoherde Noreen i Borby manade mer en. Det var en barnsängskvinna som gick igen. Han tog kyrkovärden med sej, men han fick inte gå med in på kyrkogården utan skulle vänta utanför. Så gick prästen till graven och där manade han ned vålnaden.

Patron Gjöstedt på Hagestad borg tog ett par av stenarna rätt ner för Sven Ols [gänggrift] Han skulle ha dem i ladgården. De sa att det inte gick för sej, men han tog dem ändå. Då började kreaturen att böla och föra sådant väsen om nätterna. Han gick ner för att se efter, men då lågo de still. Till sist tog han dit stenarna igen. Och sen blev det tyst.

Kyrkklockan i Borrby

De talade om att de skulle ha en kyrkklocka i Borrby över till Danmark för där var ett sådant överljud i den. De hade många par för den men de kunde inte få den över markaskälet [= gränsen] mellan Borrby och Hörup. Men omigen kunde ett par hästar lätt dra den. Sen fick de lova att sätta en blynagel i.

De dödas julafton

I Borrby kyrka hade de sett att det julnatten, vid 12-tiden, hade varit tänt till ottesång. De hade sett prästen, men de hade inte hört ett ord.

Skansbacke (Söderup)

I min morstid hade Skansbacke [ättehög, n:r 11 Söderup] stått på "sulor" [= fötter] och där dansades och var tänt. Hon var född 1806. De hade gått och beskådat det, men inte gått här där.

Nu ha inte trollen någon samling mer, för horn och pipa har tagits ifrån dem.

Det var någon backe här [Hagestad]

där de tog en pojga, som gick och mjölkade.

Den långa dansen

Den långa dansen har jag varit med på. Det var i Borrby. De tjuvg två och två och hade mat och brännvin med oss. Varenda en vi mötte skulle vi bjuda på och så yrdades där och trallades.

FOLKLIVSARKIVET LUND

Hästar

Ingemar talade om att de skulle ta lite' av huvudet av en ål och fila på hästorna. Så skulle de skära ett äpple åttskilj's och lägga det där av ålen i det och så lägga äpplet under en sten el. någonstans där det inte var någon som vistades. När äpplet ruttnade för vann hästorna.

Slå salt

När de skulle börja i marken, skulle de slå salt över hästarna.

Trevnad i hemmet

Om det inte är trevnad i hemmet, trivs inte kreaturen heller.

"Laustocken"

Om man vill ha "laustocken" till läkemedel skall man blinda en "sockatråd" [ulltråd] om den midsommarafton.

Taklök

Taklök är bra att tugga till tänderna.

Kardbor

Burror [kardborr] skall vara bra för ohyra.

Olle Bull

Olle Bull hade lärt sjela av näcken.

Lärare Lindholm i Hässleberga berättar

forts. från sid. 167.

Det var en kvinna i Ingelstorp på nr 39. Hon har själv talat om det för mej. Hon skulle köra till Svenstorp till mölles. Det hade varit vindstilla länge och där var en vattenkvarn. Det var många som skulle ha malet och hon kom inte att köra hem förrän det var kväll. När hon kom bort emot Torekrup till blev hon vilse. Men då syntes en lyktestman och hon bad honom lysa sig och kastade en halvannan styver till honom. Han följde henne till Knappsdala, där rände han ut i ån och försvann. Men då var hon på nära hemmet. — Jag försökte förklara för henne att hela vägen var jo kantad av stora Trän och där låg jo väldiga massor av kor, som i den fuktiga väderleken bildade gaser. Men vid Knappsdala var det slut med Träden, men där var jo istället vas vid kanten av ån.

Varulfven eller Tassen, som de säga, Varulv

Lyftbergsbe
FOLKLIVSARKIVET LUND

är det många, som påstått sej ha sett. Han skall likna en hund, men går på tre ben. Det säges att om modern kryper igenom en fölhamn för att föda lättare, blir barnet varulv eller mara.

Marn

Det var en gubbe, Nils Claesson, i Ingelstorp, som talade om för mej att han varit mycket utsatt för maran. Men så hade det berättats för honom att han skulle sätta något i nyckelhålet. Det gjorde han och så blev han av med henne. Men han glömde det en gång och då blev han bekommen igen. Man kunde på något sätt komma maran till mötes, men jag har glömt hur det var. Om man hastigt vaknade, innan hon hann försvinna eller något sådär. Men jag minns han sa, att han sagt: Kom till mej på söndagsmorgon i stallet. Om söndagsmorgonen när han stod och rykkade kom ett prutt immer in till honom och ställde sej vid stalldörren. Han kände henne, men hon blev tyst och då förstod han vem hon var. Och då sa han till henne, att nu kan

FOLKLIVSARKIVET LUND

de hon gå igen men hon skulle lämna honom i fred. Och så blev han fri från den.

Barnängskvinna

En barnängskvinna fick inte gå över vägen innan hon gått i kyrkе, för då kunde det hända att barnet blev bortbytt. Det aktade man sej noga för. Hon gick heller aldrig under den tiden till ett främmande ställe.

Stål i vagn

Det skulle vara något slags stål i vaggan innan barnet var döpt. Det fick inte dröja länge innan det döptes.

Kyrkgång

När hon skulle resa till kyrkan för att kyrktagas, så innan gick at och satte sej på vagnen, gick hon och kna böjde vid vaggan och läste Fader vår. Och likaså när hon kom hem igen, innan hon talade med någon annan.

Gudmor

Gudmoren skulle lära mycket noggrant efter prästen, då skulle barnet få lära för att fatta.

Dopvatten

Det var inte ofta för att att barnet döptes i hemmen, men då fick inte vat-

nek slås ut utan hållas på askan.

Innan kvinnan blev kyrktagen fick inte barnets plagg vara ute efter solnedgången. Jakttages väl förresten än.

Det var någon sägen om en kvinna som skulle tagit sitt 3 eller 4 månader gamla barn utmed sej, när hon skulle hösta och lagt det ifrån sej. Då skulle det blivit förbytt. Det vädde onaturligt.

Namngivning

Den tiden var det givet att första barnet [namnna namnn] som var en pojke skulle ha namn efter farfar, första flickan efter farmor, andra pojken namn efter morfar och andra flickan namn efter mormor.

De sa, att de inte skulle uppkalla någon efter den och den för han varit sådan och sådan. De menade att barnet då skulle bli likadant.

Om barnet skrek, när det döptes menade man på det blev en daglig sångare.

Lyten

Det var en av mina nyrkom som hade fått vad de kalla för skrikelyte. Det

FOLKLIVSARKIVET LUND

började regelbundet att skrika vid en viss tid på dagen. Vad som sen tilldrog sig minns jag så tydligt, fast jag fick inte veta vad det betydde förrän sen. Mor erinrade sej att hon blivit skrämd. Hon hade suttit i trädgården när vår katt hade kommit hoppande över planket föföljd av en hund. Den en gång satt katten bort i förstugan, morgick fort och klippte honom i örat, så det kom några droppar blod ut. Den skar hon sig i fingern av den barnet både av kattens och hennes blod. Jaa, det var ju endast ett par droppar. Och detta blev tyst sedan.

Jag vet ett annat fall, att ett barn fått en fläck på pannan som ett körsbär. Det hade fallit ett bär på modern. Hon tog en droppe blod från sej själv och lät barnet få och strök med ett körsbär över fläck. Och barnet blev bra. — Jag vet inte vad jag skall säga om det. Att det hjälpte är jag ju vittne på. Men man får väl skylla på tillfälligheten.

Som medel mot skäfer skulle

de Ta av barnets egen urin och ge det 9 dagarna i rad, en gång varje dag. Det har jag själv sett mer än en gång att de gjort.

Utslag ansågs också som en lyte-sjukdom. Det kom genom att modern rört vid något obehagligt.

Det var ju på ett ställe ett barn som skrek och skakade med lemmarna. Modern hade krupit över en länum. Det var ju på gamla byggnader så att ena hälften av loggporten var delade i två delar och den undre hade varit stängd och hon hade krupit över den. Barnet fördes naken över länumen på samma sätt som hon krupit över.

En havande kvinna deltog icke gärna i slakt.

När ett barn föddes med harläpp sades det bero på att modern sett någon hare. Ett av mina barn hade en skåra i läppen - det blev ihop nytt sedan men min hustru hade icke sett någon hare

Efter 40 års ålder brodeles man inte kunna på något lyte.

För i tiden hade man ju sand på golvet och halm i sängarna. Hände det att ett par kommit att ligga i kors så man att det mart blev dödsfall i släkten. Dödsorsak

Och de såg en person låg i dödskamp länge liksom han inte kunde dö, trodde de att om någon var så enodig att han vågade slå den döende med ett halmstrå tvärs över pannan, skulle han dö genast. Dödskamp

Man skulle noga giva akt på, när en grav blivit grävd om den fallit igen vid ena sidan, då skulle det inte dröja länge förrän det mest blev dödsfall igen. Dödsfall

— Kunde lätt hända att ena sidan föll igen, om graven grävdes lätt tistill en annan tidpunkt, så jorden var lösare där.

[forts på sid 210) i anslutning

Sissa Måns Kristoffers berättar.

[Änka efter Lusägaren Måns Kristoffersson, Flagestads mosse, Söderåsbygden. 87 år]
Född här och levat hela sitt liv här.

Goavätta

Det var bra, där Goa vätta vänder. Därför torde de inte slå ut hett vatten för då skällade de Goa vätta. De slogo alltid ut öl vid bordändan och satte mat, en liten bit kött och bröd, på golvet. De sa:

Detta ger jag dej och dina
för du ska inte röra mej och mina

Det var julafton de gjorde det och maten kunde vara borta om morgonen.

Gosiene

Helgdagshedningarna skulle de ge Wisse, annars drog han ifrån dem istället för till dem.

Slå öl till bröd

De gick ut och slog öl eller mjö

Till hällen [= hyllen] för de sa, att den blåste något dåligt på dem. Ja, de slog också till andra träd, om det var några gamla askar där, hällde de till dem också. Det var vid julatid.

Kreaturen fi

De slogo öl och mjölk ihop och gav kreaturen juladagsmorgon. Det var för att de skulle trivas.

De dödas julotta

Det var en som juladagsmorgon skulle gå till ottesång, men så var det för tidigt. Det var de döde, som var uppe och höll ottesång. Hon kom in i vapenhuset [vapenhuset]. Där mötte hon de döde. Då var det en kvinna, som sa till henne: Hade jag inte varit din gudmor skulle jag bitit näsan av dej. Hon måtte vygga sej ut och låta kluten falla. Det var för att de inte skulle göra henne någon förtret [= skada].

Spöken

Anders Börjesson kom förbi kyr-